

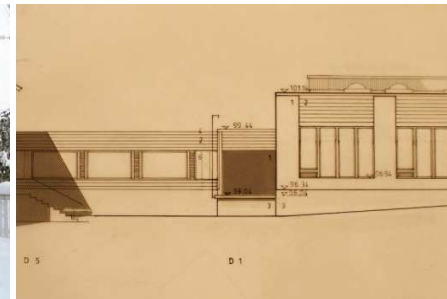
MIKKELI

PANKARANNAN
VANHAINKODIN ALUEEN

Rakennushistoriaselvitys

RAPORTTI 27.3.2012

FM Teija Ahola
Selvitystyö Ahola, Mikkeli

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
1.1	Toimeksianto.....	3
1.2	Kohde.....	3
1.3	Sisältö ja menetelmät	4
2	AIKAISEMMAT SELVITYKSET	5
2.1	Valtakunnalliset.....	5
2.2	Maakunnalliset	5
2.3	Paikalliset.....	5
3	KAAVAT JA SUOJELU	7
3.1	Seutu- ja maakuntakaava	7
3.2	Yleiskaava.....	8
3.3	Asemakaava	8
3.4	Erityislait.....	8
4	VANHAINKODIN ALUE.....	9
4.1	Suunnittelu- ja rakennusvaiheet	9
4.1.1	Vaivaishoidon järjestäminen 1800-luvulla.....	9
4.1.2	Lisärakentaminen 1900-luvun alkupuolella: vaivaistalosta kunnalliskodiksi.....	12
4.1.3	Sotien jälkeinen rakennuskausi: kunnalliskodeista vanhainkodeiksi	14
4.2	Karttaesitys tontin rakennusvaiheista	17
4.3	Pankaranta vuonna 2012.....	19
5	RAKENNUKSET	20
5.1	A- ja B-rakennukset 1893	20
5.1.1	Rakenne, ulkohahmo ja julkisivut	20
5.1.2	Pohjaratkaisu ja huonetilat.....	23
5.2	D-rakennus 1978	24
5.2.1	Rakenne, ulkohahmo ja julkisivut	24
5.2.2	Pohjaratkaisu ja huonetilat.....	24
5.3	Uusi C-rakennus 1999	26
5.3.1	Rakenne, ulkohahmo ja julkisivut	26
5.3.2	Pohjaratkaisu ja huonetilat.....	26
5.4	Saunarakennus.....	27
6	RAKENNUKSET 2012.....	28
6.1	A-rakennus.....	29
6.1.1	Julkisivut	29
6.1.2	Sisätilat	30
6.1.3	Rakennuskortti	31
6.2	B-rakennus.....	34
6.2.1	Julkisivut	34

6.2.2	Sisätilat	35
6.2.3	Rakennuskortti	36
6.3	D-rakennus	38
6.3.1	Julkisivut	38
6.3.2	Sisätilat	38
6.3.3	Rakennuskortti	39
6.4	Uusi C-rakennus	42
6.4.1	Julkisivut	42
6.4.2	Sisätilat	42
6.4.3	Rakennuskortti.....	43
6.5	Saunarakennus.....	45
6.5.1	Rakennuskortti	46
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8	LÄHTEET	50

Kansikuvat:

Ylinnä kuva C:n ja B:n välisestä sisäpihasta

alhaalla vasemmalta oikealle: B:n julkisivukuva 1892, A:n parveke, D:n parveke ja D:n ja yhdyskäytävän julkisivukuva 1975

1.3 Sisältö ja menetelmät

Entisen Pankarannan vanhainkodin rakennushistoriaselvityksen perustavoitteena on kokonaiskuvan luominen kohteesta, sen historiallisten ja ympäristöllisten ominaispiirteiden määrittäminen ja säilyneisyyden arviointi. Selvitystä tehtiin asemakaavoitusta ja alueen kehittämissuunnittelua varten sekä rakennusten suojelutarpeen määrittelemiseksi. Työn suunnittelussa nojaututtiin Museoviraston laatimaan ohjeelliseen rakennushistoriaselvitysooppaaseen.²

Luvussa 1 kuvataan toimeksianto ja menetelmät.

Luvussa 2 on kootusti tiedot kohdetta koskevista aikaisemmista selvityksistä. Lisäksi selvitettiin yleisesti vanhainkotien rakennusinventointitilannetta Etelä-Savossa maakuntaliiton inventointitietojärjestelmästä.

Luvussa 3 on tiedot mahdollisista oikeusvaikutteisista suojeluvarauksista, joko kaavoissa MRL:n nojalla tai erityislakeihin perustuen.

Luvussa 4 esitellään Pankarannan alueen keskeiset historialliset vaiheet maankäytön ja rakentamisen osalta sekä tilanne kohdealueella kevättalvella 2012. Lukuun sisältyy kronologinen esitys tontin rakentamisesta sekä tietotauluja alueen kaavoitus- ja kaupunkirakentamisen historiasta.

Luvuissa 5 ja 6 esitellään rakentamiseen johtaneet suunnitteluvaiheet, toteutus, rakennusten korjaushistoria ja nykytila. Lukuun sisältyy rakennusten ajoituskaavio.

Suunnitteluvaiheita ja rakentamista koskevat tiedot perustuvat ensisijaisesti Mikkelin kaupungin keskusarkiston, rakennusvalvonnan ja Tilakeskuksen arkistosta löytyviin rakennuspiirustuksiin, lisärakennusten työselityksiin sekä Mikkelin kaupungin kunnalliskertomuksiin. Lisäksi lähteenä käytettiin Suur-Savon museoiden valokuvakokoelmasta löytynyttä muutamaa ilmavalokuvaa sekä kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja.

Vanhainkodin rakennuksista ei em. ilmakuvia lukuun ottamatta ollut käytettävissä vanhoja ennen vuotta 1964 otettuja valokuvia. Kuvatilanne tarkistettiin lähdeluettelossa mainituista arkistoista sekä Suonsaaren vanhainkodilta sekä haastatelluilta yksityishenkilöiltä. Sen lisäksi kuvia etsittiin netin kautta käytettävistä Elinkeinoelämän keskusarkiston ja Museoviraston kuvatietokannoista ilman tulosta.

Rakennusten korjaushistoriaa käydään läpi aikajärjestyksessä. Selvitykseen on sisällytetty varhaisimmista muutosvaiheista ne, joista löytyi dokumentteja, ja 1960-luvulta lähtien rakennusluvalla teetetyn korjaukset. Vähäisempiä tilamuutoksia tai ylläpitokorjauksia ei käydä läpi.

Korjaushistorian kuvaamisen tavoitteena on muodostaa kokonaiskäsitys rakennuksessa tapahtuneista muutoksista, niiden kerroksellisuudesta sekä syistä muutosten taustalla.

Lukua täydentävässä **liitteessä 1** on rakennusten pohjakuvia, jotka havainnollistavat tiloissa tapahtuneita muutoksia. Julkisivuista ei tehty säilyneisyyskaavioita, koska ajallinen kerroksisuus on erittäin pientä (A ja B) tai sitä ei ole lainkaan (C- ja D-rakennus). Vanhat puurakennukset ovat 1960-luvulla tehdyn saneerauksen mukaisessa asussa.

Luvussa 7 esitetään johtopäätökset siitä, mitä rakennushistoriallisia arvoja rakennuksissa on, mikä on ollut toteutettujen muutosten merkitys ja vaikutus rakennusten arvoihin ja miten kohde liittyy Mikkelin kaupungin rakennushistoriaan ja kaupunkirakenteeseen.

Raporttiin liittyy digitaalinen valokuva-aineisto rakennuksista, sisä- ja ulkotiloista sekä ympäristöstä.

2 AIKAISEMMAT SELVITYKSET

2.1 Valtakunnalliset

Museoviraston päivittämä inventointi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista ympäristöistä on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi kulttuuriympäristöjen osalta 1.1.2010 alkaen.

Mikkelin Pankarannan vanhainkoti ei sisälly Museoviraston laatimaan inventointiin.

2.2 Maakunnalliset

Mikkelin kaupungin rakennuksia inventoitiin seutukaavaa varten vuosina 1972 ja 1984. Maakuntakaavaa varten tietoja tarkistettiin, mutta kattavampaa uutta kulttuuriympäristöinventointia ei tehty.

Mikkelin kaupungin Pankarannan vanhainkoti ei lukeudu maakuntaliiton inventointikohteisiin.

2.3 Paikalliset

Mikkelin kaupungin keskusta-alueen vanhemmasta ja modernista rakennuskannasta ei ole tehty ns. kuntakohtaista perusrakennusinventointia.

Pankarannan vanhainkodin alueen rakennuksia ei ole inventoitu myöskään aikaisemmin laadittujen yleis- tai asemakaavatoiden yhteydessä.

Seuraavassa luettelossa on yhteenveto maakunnan vuoteen 1920 mennessä perustetuista vaivaistaloista sekä niiden päärakennusten säilyneisyydestä ja nykykäytöstä. Tiedot ovat tarpeellisia arvioitaessa Pankarannan vanhainkodin asemaa seudun sosiaalihuollon historiassa ja

laitoksen vanhimpien rakennusten merkittävyyttä huoltotoimen kehitysvaiheiden kuvastajina.

Luettelo Etelä-Savoon ajalla 1860-1920 perustetuista vaivaistaloista

Luettelo perustuu pääasiassa seuraaviin lähdeaineistoihin: Suomen vaivaistalojen matrikkeli vuodelta 1908 ja Etelä-Savon maakuntaliiton inventointitietokanta (9.3.2012).

Vaivaistalot luetellaan ikäjärjestyksessä laitoksen perustamis- tai avaamisajankohdan mukaan. Vuosiluvut kertovat myös päärakennuksen rakennusajan, jollei toisin mainita. On mainittu myös päärakennuksen nykyinen käyttötarkoitus, mikäli se on muu kuin vanhainkotikäyttö.

*Tähdellä * merkityt ovat Maakuntakaavan kulttuuriperintökohteita (sr, ma).*

Mikkelin pitäjä, Suonsaari, ostettu tila 1867, avattu 1868, ei inventoitu
Vaivaistalo oli välillä vuokrattuna, avattiin uudelleen 1890, jolloin sinne valmistui uusi hoitolaisten asuinrakennus sekä vuosikymmenen lopulla toinen asuinrakennus. 1900-luvun alussa siellä oli viisi asuinrakennusta (asemapiirros, 1939). Vanha päärakennus on purettu, mutta mahdollisesti jäljellä olevista vanhoista asuinrakennuksista pienempi, lautavuorattu rakennus on tuo 1890 rakennettu, jolloin se olisi maakunnan vanhin vaivaistalokäyttöön rakennettu rakennus. Rapattu hoidokkien rakennus on vuodelta 1911. Rakennukset ovat kunnoltaan heikentyneitä ja tyhjillään.

Joroinen*, ostettu tila 1887, toimi 1888-(1912), inventoitu 1984
Vaivaistalon asuinrakennuksina käytetty entisiä Juhanalan kartanon sahanhoitajan ja työväen asuntoja. [nähtävästi purettu]
Joroinen*, 1912, avattu 1913, inventoitu 1984
Päärakennus (puu), laajennettu 1950-luvulla (kivi)

Mikkelin kaupunki, Pankaranta, avattu 1893, ei inventoitu
Päärakennus (puu), toimistotiloina

Rantasalmi, ostettu tila 1885, avattu 1896 (1886), inventoitu 1996
Nykyiset rakennukset 1920-luvulta, kartanokylpylänä

Pieksämäki, ostettu tila 1892, avattu 1896, inventoitu 1984

Päärakennus (puu), nuorisotalona

Savonlinna*, ostettu 1902, avattu 1903, inventoitu 1996

Päärakennus (puu, 1904), yhdistystoiminnan käytössä

Haukivuori, 1900-l alku, inventoitu 1999

Päärakennus (puu), yritystoiminnan käytössä

Sulkava, ostettu tila 1908, toimi 1907-1930-l?, ei inventoitu

Aloitti maatilan rakennuksissa, ei säilyneisyystietoja

Nykyinen vanhainkoti Hasulan kylällä, inventoitu 1984

Kerimäki, avattu 1911, inventoitu 1996

Päärakennus palanut, nykyinen 1950-luvulta (kivi)

Kangasniemi, ostettu tila 1909, avattu 1912, inventoitu 2004

Päärakennus (puu) purettu, jäljellä kivitalot 1930-luvulta, lomakartanona

Mäntyharju*, avattu 1911, inventoitu 1984

Päärakennus (puu), tyhjillään

Heinävesi, perustettu 1914, inventoitu 1984

Päärakennus (puu), yritystoiminnan käytössä

Ristiina, ostettu 1917, avattu 1918, inventoitu (2004)

Aloitti maatilan rakennuksissa, päärakennus (puu), tyhjillään

Punkaharjun, Enonkosken, Juvan ja Puumalan vanhainkodeista ei ollut inventointitietoja. Hirvensalmen entinen vanhainkoti on 1920-luvulta. Vuonna 1908 julkaistun Vaivaistalomatrikkelin mukaan näissä kunnissa ei vielä tuolloin ollut vaivaistaloa, tai niistä ei ollut ilmoitettu tietoja matrikkeliin.

Kuvat: Mikkelin Suonsaaren vanhainkodin kaksi vanhinta rakennusta, lautavuorattu mahdollisesti 1890-luvulta, rapattu 1910-luvulta.³

3.2 Yleiskaava

Sairaala-aluetta koskee oikeusvaikutukseton Mikkelin yleiskaava 1990-2010, jonka kaupunginvaltuusto on hyväksynyt kokouksessaan 2.7.1990.

Pankalammen vanhainkodin alue, samoin kuin lännessä sijaitseva terveyskeskus, on yleiskaavassa julkisten palvelujen ja hallinnon (PY) aluetta. Vanhainkodin tontti rajautuu pohjoisessa Pankalammen vesialueeseen (W), lännessä Saattotiehen, idässä hautausmaa-alueeseen (EH) ja koillisessa sekä etelässä virkistysalueeseen (V).

Vanhainkodin rakennuksia ei ole osoitettu suojeltaviksi.

3.3 Asemakaava

Voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1975 (vahv. 23.6.1975) suunnittelijana kaupunginarkkitehti Pauli Lehti.

Vanhainkodin kortteli nro 23 on kaavassa sairaaloiden ja muiden sosiaalista toimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta (YS). Korttelin rakennusoikeudeksi on merkitty 10 000 k-m³, kerrosluku 1/2 II.

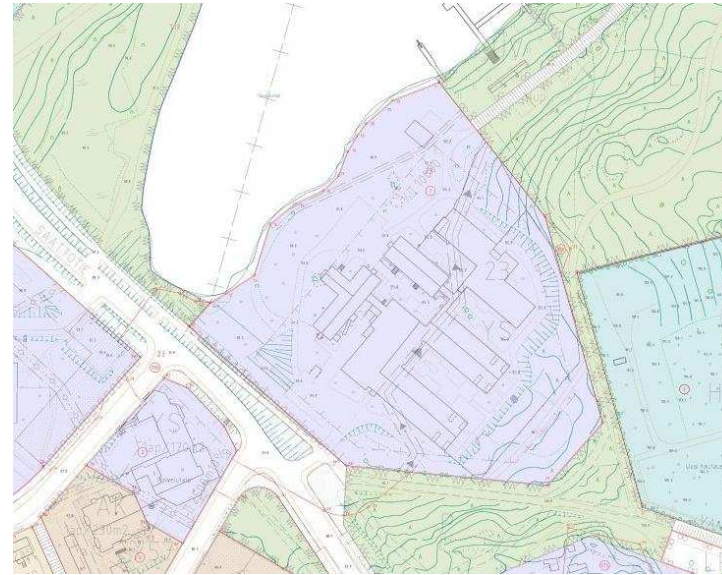
Tontin pinta-ala on 26 009 m².

Pankarannan vanhainkodin rakennuksia ei ole asemakaavassa osoitettu suojeltaviksi.

3.4 Erityislait

Pankalammen rakennuksia ei ole suojeltu millään erityislaila, kuten lailla rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) taikka sitä edeltäneellä rakennussuojelulalla (60/1985).

Muinaismuistolaki (295/1963) suojelee sekä esihistoriallisia että historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Museoviraston ylläpitämän Muinaisjäännösrekisterin (9.2.2012) mukaan Pankalammen ympäristöstä ei ole tiedossa kiinteitä muinaisjäännöksiä eikä myöskään irtolöytöjä.

Mikkelin kaupungin asemakaavaindeksi, 2012.

Ortokuva / Mikkelin kaupunki.

4 VANHAINKODIN ALUE

4.1 Suunnittelu- ja rakennusvaiheet

4.1.1 Vaivashoidon järjestäminen 1800-luvulla

Kaupungin vaivashoito eriytettiin koko Mikkelin seurakunnan yhteisestä vuonna 1847, ja jonkin verran myöhemmin kaupunkiin perustettiin vaivashoitohallitus. Kaupungissa ei ollut osoitettu erityistä laitosta vaan köyhiä vaivaisia avustettiin ja maistraatti järjesti vaivaishuutokauppoja. Ruotuhoidosta luovuttiin 1800-luvun lopulla, koska sen tyypillisesti omavaraistalouteen kuuluneena hoitomuotona ei katsottu enää sopivan rahatalouteen ja työnjakoon perustuvaan yhteiskuntaan. Sen sijaan elätehoidokkien määrä kasvoi koko 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun.⁴

Elätehoito erosi muista huoltomuodoista siinä, että se perustui vapaaehtoisuuteen. Avuntarpeessa olevia sijoitettiin hoitosopimuksilla kaupungin lähistöllä sijaitseviin maalaistaloihin. Hoitajaksi ryhdyttiin yleisesti tehtävästä maksetun korvauksen ja hoidokkien työvoiman takia. Kun vaivashoidosta vastaavien pyrkimyksenä oli minimoida huoltokustannukset, siirryttiin 1800-luvun puolivälissä yleisesti huutokauppamenettelyyn, jossa hoitotehtävän sai sen vähimmällä maksulla ottamaan tarjoutunut. Vaivaishuutokaupat olivat laajimmillaan 1870- ja 1880-luvuilla. Vaivaishuutokauppojen ihmisarvoa loukkaaviin muotoihin kohdistunut julkinen arvostelu heräsi 1880-luvulla ja niihin alettiin suhtautua kielteisesti. 1890-luvun alussa vaivaishuutokaupat kiellettiin, mutta vielä 1910-luvulla niitä järjestettiin.

Mikkelissä vapaaehtoista huoltotyötä tekemään syntyi 1855 rouvasväenyhdistys, joka keskittyi toiminnassaan köyhien perheiden lasten auttamiseen ja kouluttamiseen, mutta myöhemmin antoi taloudellista tukea myös vanhuksille.⁵

Vaivaisten eli vanhusten, orpolapset, vammaisten ja mieleltään sairaiden laitoshoido ja vaivaistalojärjestelmä perustui vuoden 1879 vaivashoitoasetukseen. Asetus vaati kuntia laatimaan vaivashoitohjesäännön. Ilman kuvernöörin vahvistamaa ohjesääntöä oli lähes

mahdotonta saada Senaatilta edullista lainaa vaivaistalojen rakentamiskustannuksiin.

Vaivaistalon suunnittelu

Ratkaiseva edistysaskel Mikkelin vaivaistalohankkeessa otettiin sen jälkeen, kun lokakuussa 1889 vaivashoidontarkastaja G. A. Helsingiukselta oli tullut ilmoitus senaatilta haettavista vaivaistalojen rakennuslainoista. Joulukuussa 1890 kaupungin valtuusto asetti valiokunnan valmistelemaan kysymystä vaivashoitokartanon rakentamisesta kaupunkiin. Valiokunnan jäseninä olivat tuomari F. W. Hjelman, tohtori J. A. Backman (1891 hänen tilalleen tuli tohtori H. G. Hällström) ja kauppias A. Manninen. Tarvittiin kuitenkin vielä Vaivashoitohallituksentarkastajan lähettämä kiertokirje koskien ”hulluinhuoneen perustamista kunnan mielisairaita vaivaisia varten” ennen kuin hanke syksyllä 1891 eteni suunnitelma-asteelle.

Valiokunta esitti 25.6.1892 laatimassa selvityksessään vaivaistalon rakennuspaikaksi pientä nurmikenttää Pankalammen ja Maalaiskirkon välillä, ”paikka kun oli tarpeeksi syrjässä kaupungista ja muuten erittäin sopiva tarkoitukseen”. Paikka katsottiin hyväksi helpon vedensaannin puolesta sekä siinä, että läheltä oli mahdollista saada tarpeellinen määrä viljelysmaata. Paikan sijainti kaupungin tonttipiiriin ulkopuolella mahdollisti rakennusten kattamisen päreillä. Lisäksi kiveyksen eli kivijalan, jota ei katsottu tarvitsevan hakkaamalla tasoittaa, tarpeet olivat osaksi saatavilla aivan läheltä.⁶

Valtuusmiehet hyväksyivät 18.11.1892 pidetyssä kokouksessaan esitellyn rakennuspaikan sekä valiokunnan laatiman pohjapiirustuksen rakennettavalle talolle, päättäen samalla, että huoneiden tuli olla sisältä 5 ¾ vanhaa kynnärää korkeat ja että ulkokatto tehdään päreistä ilman koristuksia.

Valiokunta tilasi arkkitehti W. A. Tötterströmiltä suunnitelman vaivaistalon pohjapiirustukseksi. Suunnittelussa tuli ottaa huomioon valiokunnan laatima ehdotus tarvittavista tiloista sekä valtuuston linjaukset huonekorkeuksista ja katemateriaalista.

Vaivaistalon rakentaminen

Kaupungin rahatoimikamari sai marraskuussa 1892 valtuustolta kehotuksen aloittaa vaivaistalon rakennustyöt ja ryhtyä teettämään rakennukselle kivijalkaa.⁷ Tammikuussa 1893 alkoi hirsien kaataminen kaupungin metsästä talon rakennustarpeiksi. Kevään ja kesän aikana valmistui päärakennus ja sairasosasto sekä ulkorakennus.

Lokakuussa 1893 vaivaistalon johtajattaren paikkaan valittiin neiti Hammarin Mikkelistä. Ensimmäinen hoidokki muutti taloon 1.11.1893. Seuraavana vuonna valmistui mielisairaille, osin vanhasta paikalle siirretystä hirsirakennuksesta (ilm. entinen palotornirakennus), oma talo satamamestari, sivutoiminen kaupungin rakennusmestari O.V. Hokkasen piirustusten mukaisesti.

Vaivaistalossa oli potilassijoja 42 hoidokille yleisellä ja sairasosastolla sekä 8 mielisairaalle.⁸ Hoidokit asuivat isoissa huoneissa, joissa jokaiselle oli tehty näköeristetty oma koppi. Mielisairasosastolla oli myös suljettuja sellejä. Mikkeliissä Vaivaishoitohallituksen ohjesääntö uusittiin vaivaistalon avaamisen jälkeen 1893, ja 1912 valmistui siitä täydennetty laitos.

Mikkelin kaupungin vaivaistalo rakennettiin aikakaudelle tyypillisenä ns. maatilavaivaiskotina keskustan ulkopuolelle. Vuonna 1908 julkaistussa Suomen Vaivaistalojen matrikkelissa mainitaan kaupungin vaivaistalolla olevan muutamia sikoja ja kesäisin yksi lehmä. Yleisesti kunnissa päätöksentekijöitä viehätti ajatus huoltolaitoksen toiminnan omavaraisuudesta. Tavoitteeksi asetettiin, että köyhäinhoitolaitos viljelyksiensä ja karjatalouden kautta olisi mahdollisimman itsekannattava. Työvelvoite perustui erilaiseen potilasryhmään kuin tänä päivänä; potilaat tulivat vaivaistaloon enemmänkin sosiaalisin kuin terveydellisin syin ja olivat useimmiten edelleen kykeneviä ruumiilliseen työhön. Vielä vuonna 1943, laitoksen täyttyessä 50 vuotta, oli silloin kunnalliskodiksi kutsutun laitoksen viljelyksessä n. 11 ha:n suuruinen maa-ala, jolla kasvatettiin mm. karjanrehua, keittiökasveja ja perunaa.⁹

Suunnittelija

Arkkitehti W. A. Tötterström toimi Mikkeliissä vt. lääninarkkitehtina, kun häneltä tilattiin vaivaistalon piirustukset. Arkkitehdin työtä ohjasi "Vaivaistalon rakennusta varten" asetetun valiokunnan laatima pohjapiirustus, joka mukaili "kaupungin vaivaishoitohallitukselle virallisesti lähetettyjä kaavoja" eli viitattiin vuonna 1891 saatuihin vaivaishoidon tarkastajan G. A. Helsingiuksen kiertokirjeen sisältämiin vaivaistalojen mallipiirustuksiin.

Arkkitehti Tötterström on signeerannut Mikkelin kaupungin Vaivaistalon rakennusten pääpiirustukset joulukuussa 1892 ja tammikuussa 1893.

Wilhelm Amatius Tötterström (4.11.1860, Helsinki – 6.10.1933, Helsinki) suoritti arkkitehdin tutkinnon Suomen polyteknillisessä opistossa 1885. Seuraavana vuonna hän aloitti ylimääräisenä arkkitehtina Yleisten rakennusten ylihallituksessa. Hän toimi ensin vt. lääninarkkitehtina Mikkeliissä vuodesta 1891 ja sitten Oulussa vuodesta 1894 kunnes sai nimityksen lääninarkkitehdiksi 15. lokakuuta 1895. Vuosina 1902–1907 hän toimi jälleen Mikkelin lääninarkkitehtina ja tämän jälkeen Hämeen lääninarkkitehtina vuoteen 1914 asti, jolloin siirtyi Yleisten rakennusten ylihallituksen I arkkitehdiksi. Hänen suunnittelemaansa rakennuksia Mikkeliissä ovat mm. Mikkelin VPK:n talo (nyk. Mikkelin teatteri) 1893[2] ja Mikkelin maanmittauskonttorin laajennus 1903. Hän on suunnitellut myös mm. Kunnalliskodin Hämeenlinnaan 1902[4], Oulun lyseon voimistelusalin (nyk. arkkitehtuurin osaston kirjasto) 1895 ja Kemin leipätehtaan 1897[3].

Tietotaulu

PANKALAMMEN ALUEEN MAISEMAHISTORIA V: EEN 1900

Mikkelin kaupunki perustettiin vuonna 1838 Mikkelin pitäjän kirkonkylään, kruunulle kaupungin perustamista varten ostettujen Maunukselan ja Olkkolan kantatalojen maalle.

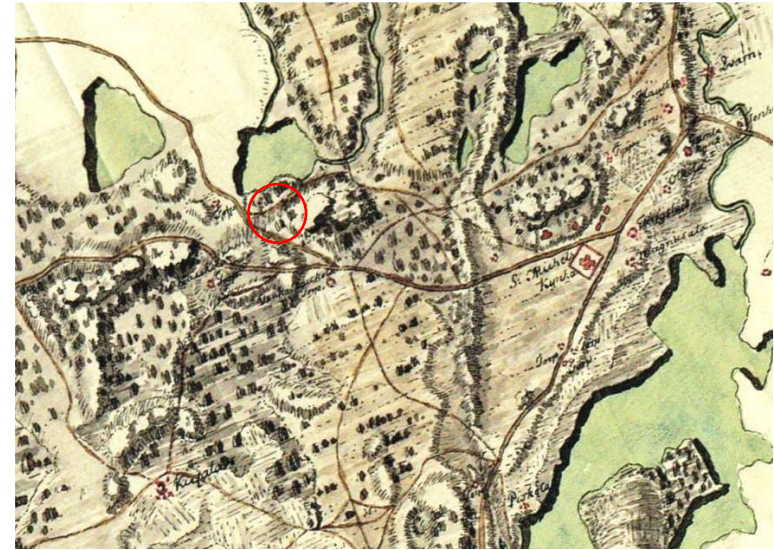
Pankalammen ympäristön vanhinta rakennettua ympäristöä edustavat tiet. Nykyinen Otavankatu pohjautuu keskiaikaisperäiseen yleiseen vallanmaantiehen, joka johti Hämeenlinnasta Mikkelin kautta Savonlinnaan. Tien syntyvaiheet on liitetty Olavinlinnan perustamiseen 1470-luvulla. Tältä Suureksi Savontieksi nimetyltä maantieltä erkani jo varhain tie Kangasniemelle. Tien vanhaa linjausta on nykyinen Vanha Kangasniementie, joka on jäänyt pääosin kevyenliikenteentieksi. Nykyinen Saattotie kulkee Pankalammen vanhainkodin jälkeen vanhaa tiekäytävää luoteeseen.

Vanhoiden maanteiden risteysalueen kehityksen kannalta tärkeä maankäytöllinen muutos tapahtui 1817, jolloin Mikkelin pitäjän uusi kirkko hautausmaahan valmistui vallanmaantien varteen, Kaukolan torpan maalle. Nykyäänkin kirkolliset rakennukset ja alueet ovat Pankalammen alueen kaupunkihistoriallisesti merkittävimmät ympäristökijät.

Ennen kirkon perustamista oli alueella harvakseltaan asutusta ja pieniä peltolohkoja. 1700-luvun jälkipuolella laadituista kartoista nähdään, että Heinolantien eli Suuren Savontien varrella oli torppia, kuten "Uusi Kaukolan torppa" ja "Vanha Kaukolan torppa"; vanhasta asutuksesta juontui myös nimi tälle kaupunginosalle. Vuoden 1847 pitäjänkartassa näkyy selvästi, että yksi torpista on Pankalammen etelärannalla, vanhainkodin tontilla.

Pankalammen alue liitettiin vuonna 1838 tuolloin kaupungiksi perustettuun Mikkeliin. Mikkelin pitäjän kirkko ja sitä ympäröivä torppariasutus jäivät kuitenkin ensimmäisten (1837, 1869, 1883 ja 1898) asemakaavojen ulkopuolelle.

Seurakunnallinen toiminta laajeni Kiiskinmäeltä Pankalammen luoteispuolelle 1895, jolloin uutta kaupunkiseurakuntaa varten perustettu hautausmaa vihittiin käyttöön. Hautaaminen aloitettiin Laihalammen puoleiselta alueelta.

Rekognosointikartta 1776-1805 / Sprengtportenin Savon kartasto. SKS.

Pitäjäntähtä lehti 3142 05, 1848 / Kansallisarkisto

4.1.2 Lisärakentaminen 1900-luvun alkupuolella: vaivaistalosta kunnalliskodiksi

Mikkelin kaupungin vaivaistalossa oli vuoden 1904 lopulla hoidettavana 14 miestä, 22 naista, 15 lasta ja 9 mielisairasta eli yhteensä 60 henkeä. Laitoksessa oli tuolloin 13 huonetta ja 8 koppia. Vakavan tilanpuutteen vuoksi Vaivashoitohallituksen esitys keskimmäisen rakennuksen eli sairaosaston laajentamisesta neljällä huoneella sai valtuuston hyväksynnän kesällä 1905.¹⁰

Kuntien vapaaehtoisuuteen perustuva köyhäinhoito muuttui velvoittavaksi vuonna 1922 annetulla köyhäinhoitolailla. Mikkelissä huoltotoimen asioita hoiti köyhäinhoitolautakunta, vuodesta 1937 huoltolautakunta. Näkyvintä oli Pankalammella sijaitsevan vaivais- eli köyhäntalon, nyt asetuksen mukaisesti kunnalliskodiksi kutsutun laitoksen toiminta.

Uuden köyhäinhoitolain tavoitteena oli eri hoidokkiryhmien eriyttäminen omiin laitoksiinsa. Tavallisesti entiset vaivaistalot olivat muotoutuneet sekahuoltolaitoksiksi. Mikkelin kunnalliskodissa toiminta keskittyi köyhiin ja sairaisiin ikäihmisiin sekä mielisairaisiin. Alusta lähtien oli ollut tavoitteena erilliset tilat sairaita ja mielisairaita varten. Nähtävästi ei enää 1920-luvulla ollut kuitenkaan lapsia hoidokkeina, sillä kaupungissa toimi useampikin yhdistys lasten hyväksi.

Mikkelin läänin mielisairaiden sijoitustilanne heikkeni 1920-luvun alussa, kun lääninsairaalan yhteydessä ollut mielisairasosasto suljettiin (1921) tilanahtauden ja muiden epäkohtien vuoksi. Osasto oli perustettu 1800-luvun loppupuolella mielisairaiden vastaanottolaitokseksi. Mielisairaanhoidoa tarvitsevat potilaat sijoitettiin lakkauttamisen jälkeen kotikunnasta riippuen Kuopion Niuvanniemen ja Tampereen Pitkäniemen mielisairaaloihin sekä Viipurin lääninsairaalan vastaanottolaitokseen. Köyhäinhoidollisin perustein potilaista sijoitettiin myös kuntien kunnalliskotien mielisairassijoille, mm. Pankarantaan. Mikkelin läänin piirimielisairaalan perustava kokous pidettiin heinäkuussa 1920. Tuolloin läänin kaikki kunnat sitoutuivat vähintään 110 sairaansijan piirimielisairaalan perustamiseen. Mikkelin Moisioin piirimielisairaala vihittiin käyttöön 12.11.1927.

Mikkelin kunnalliskodin sairaosaston yhteyteen 1900-luvun ensimmäisellä kymmenellä rakennetut lisätilat eivät olleet poistaneet yleisen osaston tilanpuutetta ja potilaspaikkojen vajeusta. Vuonna 1923 oli pääarakennuksessa 18 ja sairaalarakennuksessa 24, yhteensä 42

potilassijaa. Saman vuoden joulukuussa päättivät valtuutetut jättää kunnalliskodin laajennuskysymyksen rahatoimikamarin ja köyhäinhoitolautakunnan yhdessä valmisteltavaksi.¹¹ Parissa vuodessa valmistunut ehdotus sisälsi kaupungininsinöörin T. Pessan (työtä jatkoi H. Kuokkanen) laatiman rakennussuunnitelman, joka perustui pääasiassa arkkitehti Martti Paalasen lähettämään luonnokseen ja köyhäinhoitolautakunnan asettaman pienen valiokunnan antamiin ohjeisiin. Lokakuussa 1925 valtuustolle esitetyn rakennussuunnitelman mukaan saataisiin päärakennukseen 22 ja sairaalarakennukseen 2 eli yhteensä 24 uutta potilassijaa. Valtuusto hyväksyi ehdotetut muutokset kunnalliskodin päärakennuksessa ja sairaalarakennuksessa. Rakennustyöt toteutettiin ajalla 1925-27.¹² Päärakennuksen luoteisseinälle valmistui lisäosa, johon tuli ruokasali ja johtajattaren asunto. Rakennusta jatkettiin lounaaseen osalla, johon tuli kaksi hoidokkien asuntohuonetta käytävineen ja kellariin miesten käsityöpaja ja leipomohuone. Sairaalaosastoon, seiniä muuttamalla, tehtiin tilat päivähuoneelle ja tuberkuloosiosastolle. Lisärakennusten ulkoasu noudatti vanhan osan tyyliä.

Vuoden 1931 esikaupunkiliitos pakotti jälleen kunnalliskodin laajentamiseen. Tilanpuutetta oli ennen kaikkea mielisairasosastolla pitkäaikaispotilaiden johdosta. Mielisairasosaston laajennus valmistui 1935, minkä jälkeen voitiin aikaisempaa paremmin toteuttaa sekä sairaiden että mielisairaiden erottaminen muista kunnalliskodin hoidokeista.

Kunnalliskodille rakennettiin näihin aikoihin myös uusia maatalousrakennuksia. Vuonna 1926 valmistui sikala punaisista tiilistä rautabetonilaipiolla, sekä sen ja navetan väliin lantasailiö puusta, betonipohjalla ja kaivolla. Piirustukset laati nähtävästi kaupungininsinööri T. Pessa.¹³

Tietotaulu

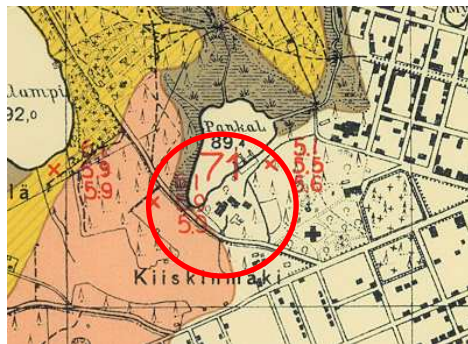
IV KAUPUNGINOSA AJALLA 1900-1940

Pankarannan vanhainkoti sijaitsee 4. kaupunginosassa, joka muodostettiin vuonna 1917 vahvistetussa asemakaavassa. Uutta kaavaa varten järjestettiin asemakaavakilpailu, mutta yhtäkään kilpailuehdotuksista ei pidetty täysin toteutettavana, joten ensimmäistä palkintoa ei jaettu. Kaupungin lounaisosaan Pankalammen suunnalle, 4. kaupunginosaan, laadittiin kaava pitkälti toisen palkinnon saaneen arkkitehtuuritoimisto Jung & Bomanssonin laatiman ehdotuksen pohjalta. Valtuusto poisti Pankalammen ja uuden hautausmaan väliin suunnitellun tehdasalueen. Kaavassa vaivaistalon ympärille suunnitellut asutokorttelit keskittyivät vanhan Kangaslammentien länsi- ja eteläpuolelle, Pankalammen ympäristö jäi etelärannan yhtä korttelia lukuun ottamatta kaavoittamatta.

Uutta Pankalammen maisemissa olivat jo ennen kaavan vahvistamista, 1913, kaupungin rakennuttamat miesten ja naisten uimahuoneet suoja-aitauksineen. Samalle paikalle perustettiin 1920-luvun lopulla uimalaitos.

Laihalammen eteläpuolella kaava ei lähtenyt toteutumaan ja alueelle tehtiinkin asemakaavan muutos, joka vahvistettiin 1938. Asemakaava-arkkitehti Otto-I. Meurmanin suunnittelema kaava toi aikaisemman aukoiden ja säteittäisten katujen rajaamien monimuotoisten korttelien tilalle kehätiet ja yhdenmukaisen tontituksen.

Pankalammen länsipuolella sijaitsevalle hautausmaalle valmistui arkkitehti Martti Välikankaan suunnittelema Harjun kappeli 1937. Hautausmaan laajeni siunauskappelin eteläpuolelle vuonna 1947. Uuden alueen suunnitteli arkkitehti Viljo Rewell.

Kuva: Ote vuoden 1953 peruskarttapohjasta /Maaperäkartta Maatalouskoelaitoksen maatutkimusosasto 1953. (ei GTK:n maalajityyppejä)

Mikkelin kaupungin asemakartta, värillinen 1931 (Piponius, Senaatti vahvistanut 6.12.1917). Ruskealla on merkitty rakennetut tontit Tilgmannin kivipaino H:ki.

Kuva: Ote Otto-I. Meurmanin laatimasta asemakaavasta vuodelta 1938. Pohjalla näkyy vuoden 1917 kaavan korttelijako.

4.1.3 Sotien jälkeinen rakennuskausi: kunnalliskodeista vanhainkodeiksi

Vuoden 1956 huoltoapulaki säilytti kuntien velvollisuutena ylläpitää kunnalliskoteja. Huoltoapulain mukaan ”sellaisia huoltoavun tarpeessa olevia henkilöitä varten, jotka ei voida tarpeen mukaisesti avustaa tai hoitaa kodissaan taikka sopivasti sijoittaa yksityiskoteihin, tulee kunnalta olla tarvetta vastaava kunnalliskoti tai sosiaalihallituksen suostumuksella vanhainkoti tai huoltolaitos.” Kunnalliskoti määriteltiin huoltolaitokseksi, jossa lain mukaan ”oli järjestettävä sekä yleinen osasto että sairassosasto,” mutta huoltoapulaki jätti yleisen osaston ja vanhainkodin käsitteen tarkemman määrittelyn avoimeksi. Vuoden 1952 mielisairaalain perusteella kiellettiin mielisairaiden sijoittaminen vanhainkodin tai sairaskodin yleiselle osastolle, mutta kunnalliskotiin voitiin sijoittaa muista osastoista eristetty mielisairassosasto. Monissa maalaiskunnissa kunnalliskodin yhteyteen rakennettiin erillinen B-sairaalarakennus mielisairaita varten. Mikkelin Pankarannassa tähän ei ollut tarvetta. Sen sijaan vuonna 1961 kunnalliskodin yhteydessä ollut mielisairassosasto suljettiin, koska potilaspaiikkoja vapautui kaupungin käyttöön keskussairaalaasta ja Moisio Tuukkalan B-mielisairaalaasta.¹⁴

Mikkelissä vanhusten hoitopaikkojen tarve lisääntyi sodan jälkeen, koska hoitorakennusten suunnittelu ja tilat olivat jääneet vanhanaikaisiksi. Sosiaaliministeriö antoi vuonna 1954 kaupungille luvan olla rakentamatta uudelleen kunnalliskodin sairassosastoa. Parempana ratkaisuna pidettiin tilalle rakennettavaa sairaskotia kroonisten tautien sairaalan alaiseksi. Päätös erillisen sairaskodin rakentamisesta tehtiin vasta 1961 eli sairassosasto toimi vanhainkodin yhteydessä vielä 1960-luvun alussa.¹⁵

Mielisairas- ja sairassosastojen lakkauttamisen jälkeen kunnalliskodin kaikki kolme hirsirakennusta peruskorjattiin hyvin kokonaisvaltaisesti (päätös 1962) helsinkiläisen Arkkitehtitoimisto Eino Tuompon laatimien korjaussuunnitelmien mukaan. Hoitopaikkojen enimmäismäärän kaupunginvaltuusto rajasi 42 paikkaan, mikä oli vähän väestöön nähden.¹⁶

Näihin aikoihin, 1960-luvun lopulla, alettiin yleisesti Suomessa kunnalliskotien sijaan puhua vanhainkodeista, koska vanhusten osuus hoidettavissa alkoi lisääntyä. Vanhainkodeissa hoidettiin kuitenkin edelleen 1970-luvulla muitakin kuin vanhuspotilaita, niissä oli esimerkiksi työikäisiä pitkäaikaissairaita. Dementiapotilaiden määrä alkoi kasvaa 1970-luvulta lähtien.

1970-luvun laajennus

Mikkelissä vanhainkodin lisärakentaminen käynnistyi syksyllä 1971. Kaupunginhallituksen päätöksellä¹⁷ vanhainkodin laajennuksen suunnittelijaksi nimitettiin arkkitehti Eero Jokilehto Mikkelistä ja sosiaalilautakunnan päätöksellä perustettiin vanhainkodin laajennussuunnittelutoimikunta.¹⁸ Toimikunnan ensimmäisessä kokouksessa otettiin esille ongelmallisena toimintatilojen hajakeskitys neljään eri rakennukseen, joka estää joustavan sisätiloissa tapahtuvan liikkumisen, heikentää henkilökunnan työtehoa ja aiheuttaa lisätyövoimatarvetta. Tavoitteeksi asetettiin esimerkiksi keskitetty ruokasali ja keittiö sekä riittävät huonetilat toimintaterapian käyttöön. Lisäksi toimikunta yhtyi arkkitehdin näkemykseen siitä, että rakennus tulisi toteuttaa yksikerroksisena.¹⁹

Kaupunginvaltuusto kokouksessaan 13.11.1972 hyväksyi toimikunnan laatiman vanhainkodin laajentamista koskevan huonetilaohjelman. Samassa kuussa voimaan tullut laki huoltoapulain muuttamisesta (766/72) aiheutti kuitenkin viivästystä Mikkelissä vanhainkodin laajennushankkeessa. Uuden lain mukaisesti tuli vanhainkodin laajennussuunnitelmasta ja rakennuspiirustuksista hankkia sosiaalihallituksen lausunto sekä laatia mm. alueellisen kokonaisuuden huomioon ottava yleissuunnitelma vanhusten huollon järjestämisestä.²⁰ Toukokuussa 1975 sosiaalihallitus antoi puoltavan lausunnon Mikkelin vanhainkodin laajentamisesta ja tilaohjelmasta. Muutamissa tilaohjelmassa koskevista kommentteista suositeltiin isojen tilojen sijaan pienempiä oleskelu- ja ruokailutiloja. Toisaalta esitettiin suunniteltavaksi suurimmaksi tilaksi monitoimitilaa.

Vanhainkodin laajennusosa otettiin käyttöön 1978. Laajennuksen jälkeen potilaspaiikkaluku nousi 89:ään. Laajennuksen tieltä pihapiiristä purettiin pitkä osin hirsirunkoinen aitta-liiterirakennus. Ylempää rinteestä hävitettiin maakellari. Muut talous- ja ulkorakennukset oli purettu jo aikaisemmin 1960-luvun saneerauksen yhteydessä.²¹

Suunnittelija

Vanhainkodin laajennuksen suunnittelijaksi vuonna 1971 valitulla arkkitehti Eero Jokilehdolla oli jo tuolloin pitkä ura takanaan Mikkeliissä.

Vanhainkodin uudisrakennuksen eli D-rakennuksen pääpiirustukset ovat vuodelta 1975, useita pieniä muutoksia 1975-77.

Eero Ilmari Jokilehto (17.7.1907 Helsinki – 1995) valmistui arkkitehdiksi Suomen Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtilinjalta vuonna 1936. Aluksi Jokilehto toimi arkkitehtina professori Jussi Paatelan ja Erkki Huttusen arkkitehtitoimistoissa suunnitellen mm. Helsingin Sokoksen ja Postitalon julkisivut. Mikkelin kaupunginarkkitehtina Eero Jokilehto oli vuosina 1945-1952 ja valtion kiinteistöistä huolehtivana lääninarkkitehtina vuosina 1957-1970. Näiden virkatehtävien hoitamisen lisäksi hänellä oli myös oman arkkitehtuuritoimisto 1950-luvulta 1970-luvulle. Monet Mikkelin kaupungin julkisista rakennuksista ovat hänen piirtämiään, kuten Mikkelin kirjasto, Valtion virastotalo ja Mikkelin kaupungin vanhainkoti. Ennen kaikkea Jokilehto on suuren määrän asuin- ja liikerakennuksia suunnitelleena ja myös kaupungin asemakaavoitukseen työnsä puolesta osallistuneena arkkitehtina vaikuttanut suuresti Mikkelin keskustan kaupunkikuvan kehittymiseen. Tunnetuimpia rakennuksia on Jamankulma, jossa sijaitsevat alkuun A. Toivakka Oy ja Länsi-Savo Oy. Jokilehto on suunnitellut myös lukuisia yksityiskoteja ja muita asuinrakennuksia Mikkelin seudulle.

1990-luvun laajennus

Vanhainkodin viimeisin lisärakennus suunniteltiin dementiaosastoksi. Pankarannassa oli panostettu henkilökunnan dementiaopotilaiden hoidon osaamiseen jo 1970-luvun lopulta lähtien. Silloisen vanhainkodin johtajatar Mirja Tarssosen aktiivisen toiminnan tuloksena perustettiin Mikkelin seudulle dementia-yhdistys vuonna 1989.

Dementiaopotilaiden hoidon erityistarpeet huomioiden uuteen rakennukseen suunniteltiin oma saunaosasto, tilavat asuinhuoneet (23,5 m²) WC- ja suihkutiloineen sekä avarat käytävät ja yhteiset päivä- ja ruokailutilat.

Lisärakennus valmistui vuosituhannen vaihteessa. Urakkakilpailu järjestettiin maaliskuuhun 1999.

Lisärakennuksen tieltä purettiin vanha mielisairasosasto. Rakennuslupahakemuksessa todetaan rakennuksen olevan heikossa kunnossa ja eri tasossa muihin rakennuksiin nähden. Purettavan rakennuksen tilalle ilmoitetaan suunnitelluksi uutta 20-paikkaista vanhainkotiyksikköä.

Suunnittelija

Vanhainkodin viimeisimmän lisärakennuksen suunnitelmat laatinut arkkitehti Pauli Lehti oli ollut Mikkelin kaupunginarkkitehtina vuodesta 1972.

Lisärakennuksen eli uuden C-rakennuksen pääpiirustukset on signeerattu vuonna 1999.

Pauli Lehti (3.8.1938 Simpele) valmistui arkkitehdiksi Oulun Yliopiston Teknillisestä Tiedekunnasta vuonna 1969. Hän oli Jyväskylän kaupungin rakennusviraston toimistoarkkitehtina 1969-70 ja Mäntän kauppalan kauppalanarkkitehtina vuoteen 1972, jolloin hänet valittiin Mikkelin kaupungin rakennusvirastoon kaupunginarkkitehdiksi. Vanhainkodin lisärakennus oli hänen viimeisiä suunnittelutöitään kaupungin arkkitehdin virassa, sillä hän jäi eläkkeelle vuonna 1999.

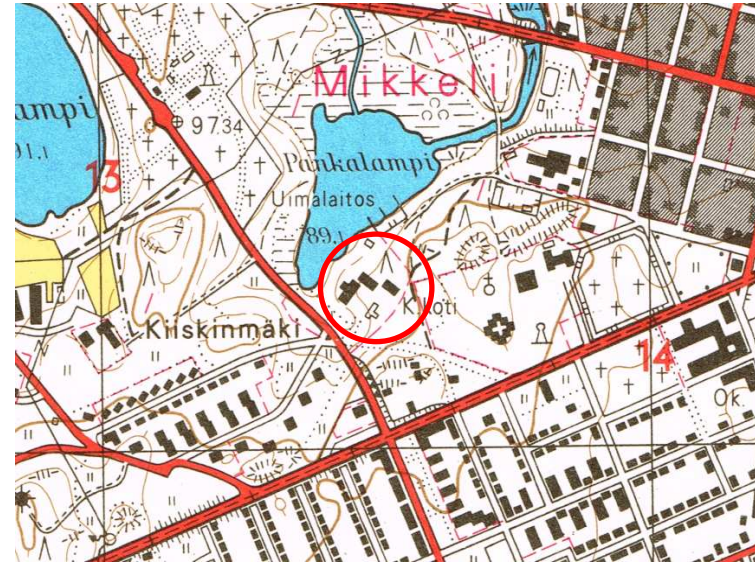
Tietoruutu

IV KAUPUNGINOSA AJALLA 1940-2012

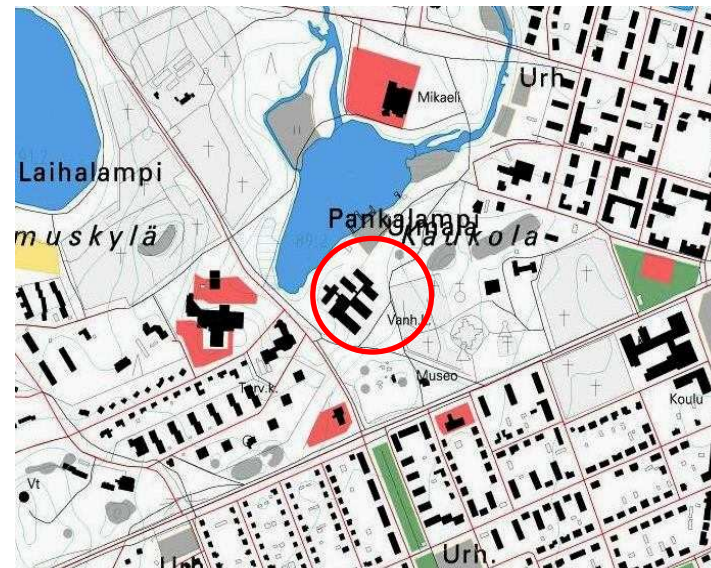
Vuosien 1917 (Piponius) ja 1938 (O-I Meurman) asemakaavoihin sisältyneet suunnitelmat Kiiskinmäelle ja Pankalammen etelärannalle rakennettavista asuntokortteleista eivät toteutuneet. Meurmanin kehäkatukorttelisuunnitelmien tilalle tulivat vuoden 1956 (M. Riihelä) asemakaavamuutoksen suoraviivaiset kadut ja tiet (Kiiskinmäenkatu, Vesitorninkatu) pientalo- ja kerrostalokortteleineen. Pankalammen rannat pysyivät rakentamattomina, myös kirkonmäen pohjoisrinteen huvilatontit oli poistettu ja rinne jätetty viheralueeksi. Jo Meurmanin kaavasta oli jätetty pois aikaisempiin kaavoihin sisältynyt suora katu lammen etelärannalta; vanha tieura jäi käyttöön keskustasta uimalaitokselle johtavana kävelytienä.

Kiiskinmäen ja kirkonseudun katuverkon uudistaminen käynnistyi 1960-luvun alkupuolella. Ensimmäinen ehdotus (asemakaavamuutos 4.4.1964 P. Autere) Otavankadun ja vanhan Kangasniementie risteyksen uudeksi paikaksi ei sellaisenaan toteutunut. Lopullisesti nykyinen Saattotien linja vahvistettiin 23.6.1975 vahvistetussa asemakaavamuutoksessa. Samassa kaavassa vanhainkodin tontin rakennusoikeutta lisättiin entisestä 1 500 m²:stä 10 000 m²:iin. Saattotien ja Kiiskinmäenkadun risteykseen rajautuvat tontit osoitettiin kaavassa sairaaloiden ja muiden sosiaalista toimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (Ys). Nykyinen terveyskeskus valmistui 1977. Seuraavalla vuosikymmenellä rakennettiin hammaslääkärikeskus (1980) sekä invalidien palvelutalo ja päiväkeskus. Harjun hautausmaa laajeni 1960-luvulla Laihalammen eteläpuolelle.

Pankalammen alava soistunut pohjoisranta pienten jokiuomien välillä koki suuren ympäristömuutoksen 1980-luvun lopulla, kun alue valittiin konsertti- ja kongressitalo Mikaelin rakennuspaikaksi. Professori Arto Sipisen suunnittelema edustusrakennus valmistui 1989.

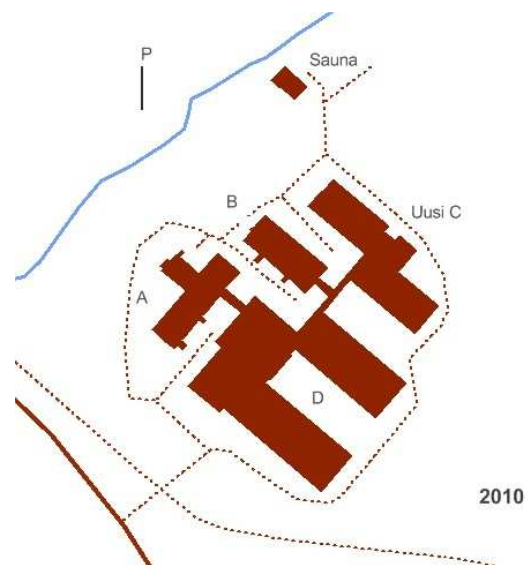
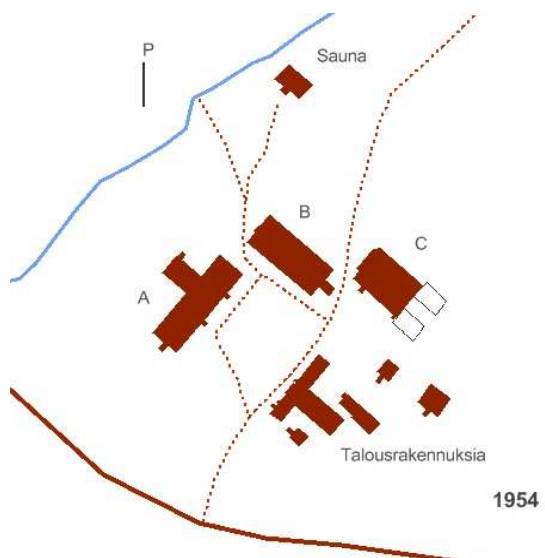
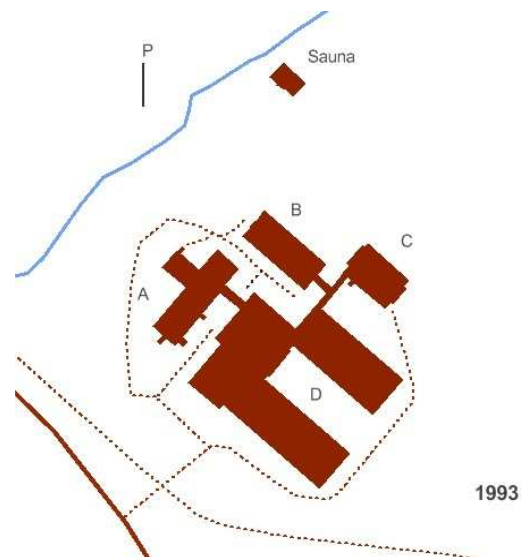
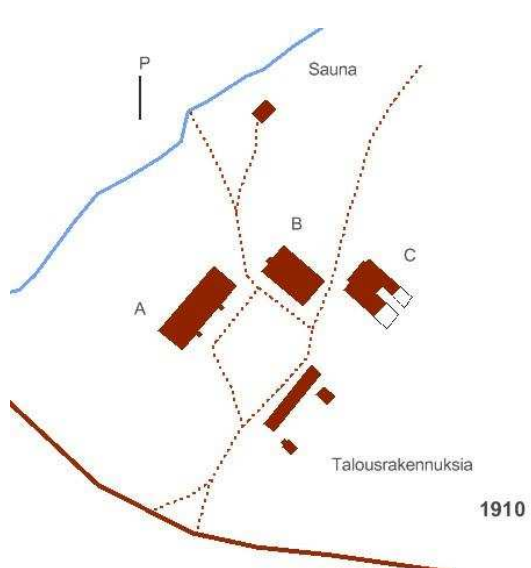

Peruskartta 1:20 000, lehti 3142 05, 1969, kart. 1965. Maanmittauslaitos.

Peruskartta 2011 © Mikkelin kaupunki

4.2 Karttaesitys tontin rakennusvaiheista

Kuva: Rakennukset vasemmalta oikealle: Pankalammen Uimala ja vanhainkodin sauna, purettu C-rakennus, B- ja A-rakennukset. / Viistokuva vuodelta 1961 © Veljekset Karhumäki (julkaisulupa)

Kuva: Saattotie on rakenteilla. Ranta-alueet päärakennukselta saunalle ovat vielä peltoina/niittyinä sekä hyötynuutarhana. A-rakennuksen edustalla on lipputanko ja hiekkakäytävien rajaamat nurmialueet puu- ja pensasisutuksin. / Ote ortokuvasta, 1960-luvun ap. / Mikkelin kaupunki.

Kuva: Vanhainkodin rakennukset ennen 1964 tehtyä saneerausta. / Suur-Savon museon valokuvakokoelma (ks. viereinen suurennos)

Kuva: Lähikuva A- ja B-rakennuksista. Ikkunat ja ulkoverhous 1890-luvun asussa. Sisäänkäynnit ilman suojaavaa katosta. / Suur-Savon museon valokuvakokoelma

4.3 Pankaranta vuonna 2012

Pankarannan tontilla on nykyään tiivis sisäänpäin kääntynyt laitostekonaisuus, joka tulosuunnilta rajautuu pysäköintialueisiin. Puurakennusten rajaaman eduspihan täyttäminen rakentamisella on jättänyt puutalojen pääfasadien eteen ahtaat sisäpihat. Ainoa selvästi ulospäin julkiselta vaikuttava sisäänkäynti on 1970-luvulla rakennetussa osassa ja ajan tapaan niukasti korostettuna. Edellisen sivun viistokuvissa näkyvä puistomaisuus on saanut väistyä rakentamisen ja pysäköintialueiden tieltä.

Sisäpihojen nykyinen intiimi ja sokkeloinen luonne perustuu 1970-luvun lisärakentamisessa valittuun matalaan ja suorakaideruudukkoon perustuvaan rakennustapaan, jossa luonnonvalon saanti rakennuksen ylärinteen puoleisiin asuintiloihin maksimoitiin valopihan avulla. Piha-alueen sokkeloisuutta on lisännyt maanpäälliset yhdyskäytävät, joilla on mahdollistettu joustava siirtyminen rakennuksesta toiseen. Viimeinen 1990-luvun lopussa toteutettu lisärakentaminen sovitettiin olemassa oleviin rakennuksiin siten, että syntyi uusia rakennusten ja yhdyskäytävien rajaamia sisäpihoja. Tasamaarakennuksina toteutetun lisärakentamisen (D ja C) vuoksi on kirkonmäen rinnettä jouduttu leikkaamaan ja maisemoimaan tukimuurein.

Vanhainkodin alueelta on toiminnan uudistumisen ja lisärakentamisen myötä hävinneet merkit hoitolaitoksella ja lähiympäristössä vuosikymmeniä harjoitetusta maataloudesta, myös kaikki vanhat ulkorakennukset saunaa lukuun ottamatta on purettu. Kaupunkimaisen tiivis rakentaminen alkoi Saattotien länsipuolella mäellä viime sotien jälkeen, mutta nykyinen kaupunkikuva on syntynyt 1970- ja 80-luvuilla. Terveyskeskus valmistui 1977 ja hammaslääkärikeskus 1980, hieman myöhemmin samalla vuosikymmenellä invalidien palvelutalo. Samaan aikavaiheeseen ajoittui myös vanhainkodin lisärakentaminen eli D-rakennus 1978.

Entisen vanhainkodin piha-aluetta on uudistettu aina lisärakentamisen yhteydessä. Rakennuksiin rajautuvat sisäpihat ovat erilaisia. D-rakennuksen rakentamiseen liittyvien ympäristötöiden suunnitelma laadittiin kaupungin Teknisessä virastossa virkatyötä. Alkuperäiseen suunnitelmaan lisättiin hieman myöhemmin lisää tukimuureja ja betonilaatoitusta sekä pensasaitaa ja betonikiveystä. B- ja uuden C-rakennuksen välinen sisäpiha sekä D- ja C-rakennuksen välipiha ovat laatoitettuja. Hankikeleillä tehdyn selvityksen aikana ei piharakenteiden ja

–alueen yksityiskohtia pystytty havainnoimaan, mutta tontin rakennuslupiin liittyvien asemapiirustuksien ja pihasuunnitelmien pohjalta on ilmeistä, ettei mitään erityisiä historiallisia puutarharakenteita (sommitelma, puusto, käytävät) ole säilynyt. Rannan puolella olleet vanhainkodin marjatarhat ja viljelypalstat ovat jääneet pysäköintialueiden alle tai ovat nykyään nurmipinnalla.

Pankalammen pohjoisrannalla on konsertti- ja kongressitalo Mikaeli, jonka alueelta on suora näköyhteys vanhainkodille. Mikaelin kookas, moderni ja selvästi edustuksellinen kulttuurirakennus on uusi ja vaikuttava kaupunkikuvallinen tunnusrakennus puisto- ja viheralueiden ympäröimän lammen rannalla. Mikaelin alueella on rakennettujen puistoalueiden lisäksi luonnonniittyä.

Pankalammen rantoja kiertävät pyörä- ja kävelytiet, joista järven kaakkoisrannalla kulkeva kävelytie pohjautuu vanhaan reittiin kaupungin keskustasta Kangasniemen suuntaan. Pankarannan tontti oli ennen aidoin suljettu alue eikä nykyäänkään tontin läpi ole virallista läpikulkua uimalan ja Saattotien välillä. Aivan vanhainkodin vieressä sijaitseva uimaranta hyppytorneineen palautuu 1910-luvun alkuvuosina perustettuun uimalaitokseen.

Kuva: Näkymä Pankarannan tontilta Uimalaitoksen yli Mikaeliin.

5 RAKENNUKSET

5.1 A- ja B-rakennukset 1893

5.1.1 Rakenne, ulkohahmo ja julkisivut

Vanhainkodin päärakennus (A) oli pitkä pohjamuodoltaan suorakaiteen muotoinen hirsitalo, jonka pituus oli noin 34 m ja runkosyvyys noin 12 m. Sairasosastoksi rakennettu rakennus (B) oli pohjamuodoltaan neliömäinen, sen pituus oli 14,5 m ja runkosyvyys noin 13,5 m.

Molemmissa rakennuksissa kantavat seinät on tehty hirsistä lamasalvosrakenteella. Rakennuksen kivijalat oli ladottu karkeasti lohkomalla muotoilluista luonnonkivistä, jotka lepäsivät maanpinnan alapuolisen kiviperustuksen päällä, alapohjan tukena oli myös kivipilareita sekä uunien kiviperustukset. Rakennuksissa oli tuulettuva kantava alapohja eli rossipohja. Sairasosastossa alapohja näyttäisi leikkauspiirustusten mukaan tehdyn kaksinkertaisella täyterroksella.

Vaivaistalorakennusten tilahierarkia ei 1800-luvun klassistiselle puuarkkitehtuurille tyypilliseen tapaan näkynyt julkisivujen jäsentelyssä. Rakennukset olivat 1800-luvun puurakentamiselle tyypilliseen tapaan pohjamuodoltaan suoraviivaisia ja julkisivusommittelultaan tiukan symmetrisiä. Perinteissä pitäytyminen ja yksinkertainen, mutta arvokas yleisilme lieenee katsottu laitoksen käyttötarkoitukselle sopivimmaksi. Päärakennuksessa julkisivujen tiukka symmetrisyys toteutettiin huonejakoa palvelevana tiheänä ikkunarivinä.

W. A. Tötterströmin signeeraamissa vesivärein maalatuissa julkisivupiirustuksissa päärakennuksen katto oli harmaanvihreä, julkisivujen lautaverhous vaaleanruskea ja ikkunoiden sekä listojen puuosat olivat hieman seinäväriä tummemmat, rusehtavat. Sairasosaston värimaailma oli samankaltainen. Vesikatteen väristä ei saa selkoa, myöskään kateaineesta kertovaa pintarakennetta ei ole piirretty; asiakirjalähteiden mukaan katot päätettiin tehdä pärekatteella.

Rakennusten julkisivut oli verhoiltu samaan tyyliin. Hirsiseinien tasakerran yläpuolinen alue päätykolmioineen sekä seinien alaosat jalka- ja

rintalistojen väliltä oli vuorattu pystylaudoituksella. Muulta osin seinät olivat vaakalaudoitettu. Vaaka- ja pystylistat muodostivat profiloidut kehykset lautapaneelientilille. Kivijalka oli tehty epäsäännöllisen muotoisista lohkokivistä.

Piirustusten mukaan molemmissa rakennuksissa ikkunat olivat kuusiruutuisia T-ikkunoita. Molempien rakennusten kylmiin ullakkotiloihin avautuvat päätyikkunat olivat pienet ja kiilanmuotoiset

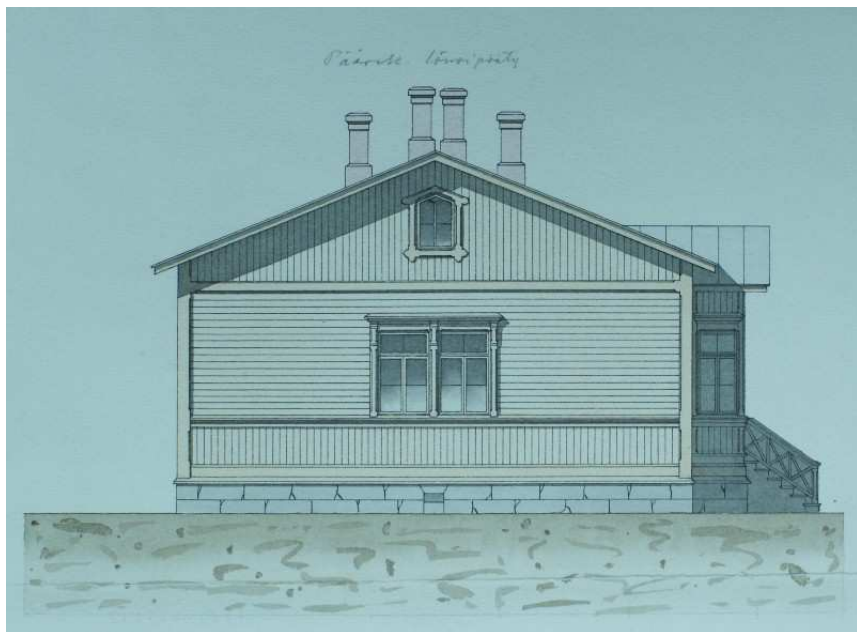
A-rakennuksen pääjulkisivu avautui kaakkoon, sisäpihan suuntaan. Tällä puolen rakennusta oli kaksi samankokoista sisäänkäyntiä, joihin oli suunniteltu korkeat harjakattoiset umpietyt, mutta on mahdollista, että ne jäivät rakentamatta, sillä seuraavissa vuonna 1927 signeeraatuissa muutospiirustuksissa sisäänkäynnit ovat katoksettomia (vuodelta 1893 ei löytynyt päärakennuksen kaakkoissivun julkisivukuvaa, toinen kuisteista näkyy lounaispäädyn julkisivukuvassa).

Sairasosastoksi rakennetun talon pihanpuoleisella lounaissivulla oli kaksi katoksetonta sisäänkäyntiä. Korkeiden pariovien isot lasit ja ovien yläpuolinen kamanaiikkuna muodostivat puukehyksineen ikkunan, joka täydensi talon ikkunarivistöä.

Molemmissa taloissa korkeat ulkoportaot olivat piirustuksista päätellen puurakenteisia ja –kaiteellisia.

Rakennusten katoilla oli uunilämmityksestä ja uunikohtaisista hormeista kertomassa useita piippuja.

[Tulkinta perustuu 1890-luvun alkuperäiseen pääpiirustussarjaan, joka oli hieman puutteellinen. Ensimmäisten rakennus- ja muutosvaiheiden (1890-1950-luvun) rakennusmateriaali- ja työselityksiä ei löytynyt arkistoista.]

Kuva: Päärakennuksen julkisivupiirustus, lounaispääty. W. A. Tötterström, tammikuussa 1893 (umpikuisteja ei todennäköisesti toteutettu).

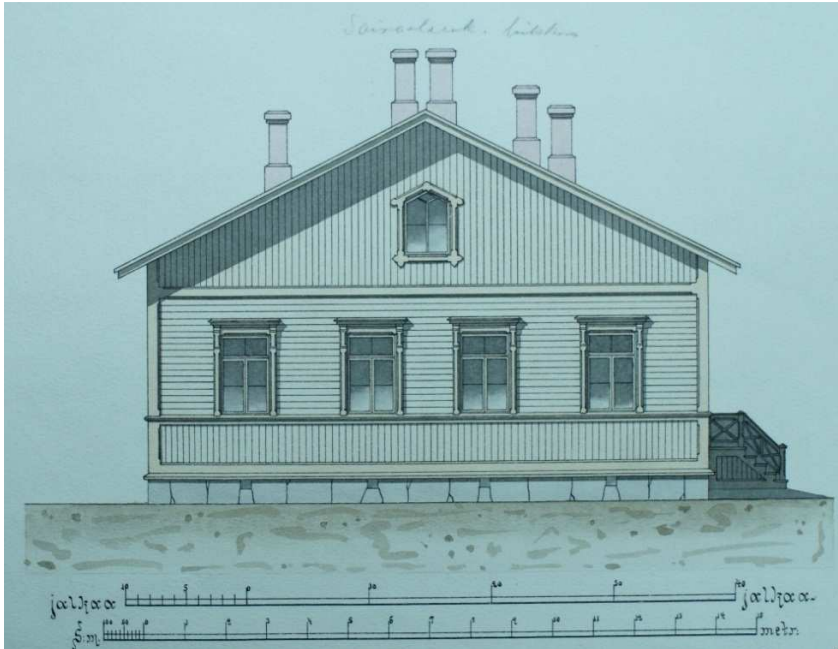
Kuva: Päärakennuksen julkisivupiirustus, luoteissivu. W. A. Tötterström, tammikuussa 1893.

Kuva: Päärakennuksen julkisivupiirustus, ote, pari-ikkuna. W. A. Tötterström, tammikuussa 1893.

PÄÄRAKENNUS (A)

(Pääfasadin julkisivupiirustusta ei löytynyt Mikkelin kaupungin arkistosta)

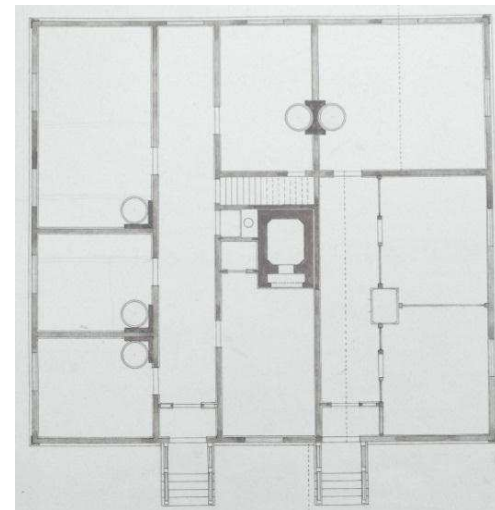

Kuva: Sairasosaston julkisivupiirustus, luoteispääty. W. A. Tötterström, tammikuussa 1893.

Kuva: Sairasosaston julkisivupiirustus, lounaissivu. W. A. Tötterström, joulukuussa 1892.

SAIRASOSASTO (B)

Kuva (oik.): Sairashuoneen pohjaratkaisu arkkitehti W. A. Tötterströmin signeeraamista piirustuksista (1892).

5.1.2 Pohjaratkaisu ja huonetilat

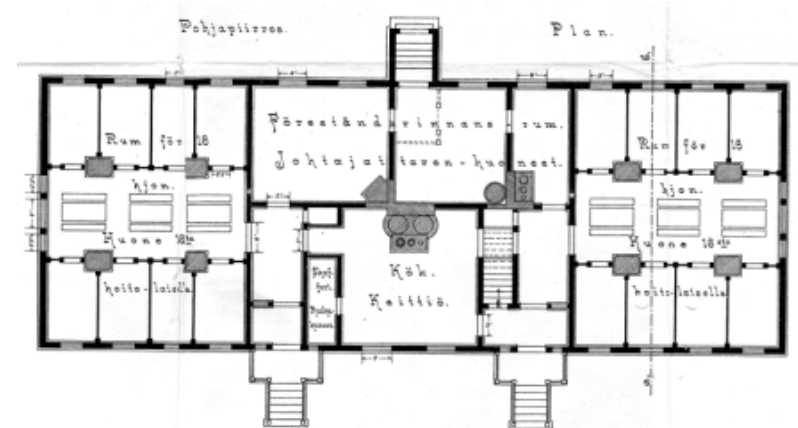
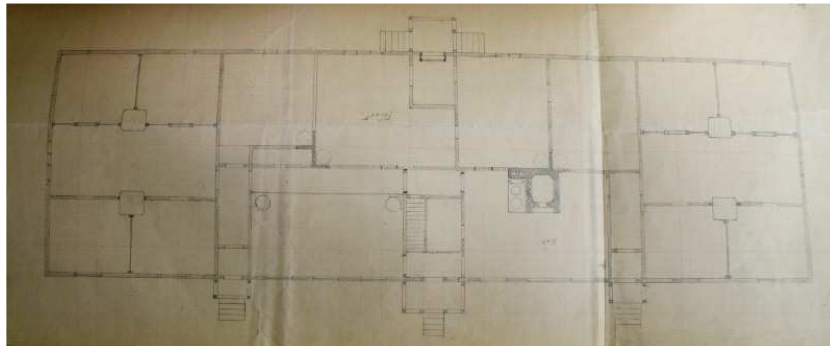
Vaivaistalojen rakentamista ohjattiin keskusjohtoisesti. Vuodesta 1888 vaivashoidontarkastajan tehtäviä hoitanut G. A. Helsingius, entinen rautatieinsinööri, teetti mallipiirustuksia vaivaistalorakennuksista, joita vuonna 1891 jaettiin kiertokirjeen mukana kuntiin.

Mikkelissä ohjaus näkyy etenkin päärakennuksen tilaohjelmassa, sillä ulkoiselta olemukseltaan päärakennus ja sairashuone jäivät hieman mallejaan vaatimattomimmiksi.

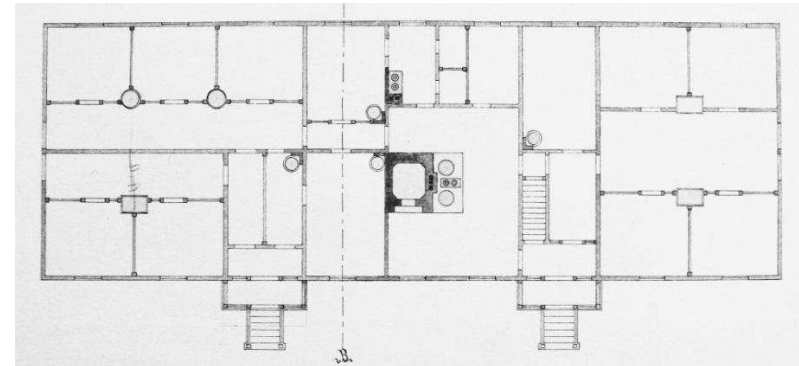
Mikkelissä alustavan tilasuunnitelman teki Vaivashoidon rakentamista varten asetettu valiokunta vuoden 1892 lopulla. Työtä jatkoi arkkitehti Tötterström, joka vähensi sisäänkäyntejä ja jakoi neliöt tasaisemmin kolmeen eri yksikköön: kahteen potilasosastoon ja niiden väliin jäävään keittiö-, huolto- ja asunto-osastoon.

Vaivaistalon päärakennukseen tuli tilat naisille ja lapsille. Eteläpäädyn viisi huonetta ja ruokahuone oli tarkoitettu lasten osastoksi ja pohjoispäädyn neljä huonetta ja ruokahuone naisten osastoksi. Niiden välille jäi iso keittiö, kaksi kamaria ja keittiö johtajattarelle sekä kaksi tampuria ja vaatehuoneet.²² Rakennuksen syvä runko mahdollisti pienten potilashuoneiden ryhmittämisen keskikäytävien ympärille.

Pienempään rakennukseen tuli osastot sairaille ja miehille. Sairaiden osastolla oli neljä huonetta ja miesten osastolla kolme huonetta. Osastoille oli omat sisäänkäynnit. Sairasosaston puolella käytävä kulki läpi talon. Keittiö leivinuuneineen oli sairausosaston yhteydessä.²³

Kuva: Vaivaistalojen mallipiirustuksissa esitetty ehdotus vaivaistalon päärakennuksen pohjaratkaisuksi / Ritningar till Fattiggårds Byggnader, 1891, Mäntyharjun kunnanarkisto (piirustukset löytyvät myös kansallisarkistosta).

Kuva: Päärakennuksen lopullinen pohjaratkaisu arkkitehti W. A. Tötterströmin laatimista piirustuksista (1893). Lopputulos oli tilaohjelmaltaan mallin kaltainen, mutta ei pohjakaavaltaan yhtä symmetrinen.

Kuva (vas.): Vaivashoidon rakentamista varten asetetun valiokunnan laatima luonnos vaivaistalon päärakennuksen huonejaosta. Rakennuksen mitat olivat noin 37 m x 11,5 m. (valt.ptk 18.11.1892, liite)

5.2 D-rakennus 1978

5.2.1 Rakenne, ulkohahmo ja julkisivut

Pankarannan vanhainkodin uusi päärakennus valmistui 1978. Yksikerroksinen, tasakattonen laitosrakennus oli pohjaltaan U-mallinen; toiminnallisten tilojen rakennusosaan liittyi kaksi samansuuntaista asuntosiipeä, joiden väliin jäi sisäpiha. Uusi vanhainkotirakennus liitettiin puu- ja teräsputkirunkoisin yhdyskäytävin kolmeen vanhaan puurakennukseen.

D-rakennuksessa keskeiset rakennusaineet olivat teräsbetoni, tiili ja puu. Kantava runko tehtiin pilaripalkki-laatta rakenteella. Julkisivumateriaaleina käytettiin keltaista poltettua moduulitiiltä ja ruskeaksi käsiteltyä vaakaponttilautaa, jälkimmäistä vain ikkunoiden yläpuolella sekä yhdyskäytävien verhouksena. Puuverhouksen tapaan oli säilytetty myös jaottomien ikkunoiden lakkapintaiset karmit, puitteet ja listat sekä tuuletusluukut, jotka olivat vaneripintaisia puuluukkuja alumiinisäleiköllä ja hyttysverkolla. Alumiinisäleiköt ja ulko-ovien metallipinnat oli maalattu hehkuvan vihreiksi. Oleskeluparvekkeiden kaide ja portti tehtiin kaidelasista metalliprofiilirungolla. Tasakatolle rakennetun ilmastointikonehuoneen ulkoseinä oli profiloitua peltiä. Pääsisäänkäynnin ovi tehtiin alumiinirunkoisena, ruskeana lasiovena ja sen suora katos puurunkoisena metallipilarein.

Suoraviivainen rakennus sijoitettiin tontille suorassa kulmassa puurakennuksiin nähden. Pääjulkisivu avautui saattotien suuntaan, asuntosiipien väliin jäävä sisäpiha kirkonmäkeen päin. Puurakennusten, uudisrakennuksen ja yhdyskäytävien sisälle muodostui neljä sisäpihaa, joista D-rakennuksen asuntosiipien sisäpiha rakennettiin puutarhasuunnitelman pohjalta.

D-rakennus edusti viime sotien jälkeistä, funktionalismin pohjalta kehittyntä modernia arkkitehtuuria, jonka ilmaisukeinot 1970-luvulla keskittyivät erilaisiin tekniisiin järjestelmiin ja oppeihin kompaktikaupungeista. Ennen D-rakennusta oli vanhainkodin lisärakentaminen toteutettu puurakennusten laajennuksina ja huonetilamuutoksina. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun puurakennustyyliä edustaneet rakennukset oli 1960-luvulla uudistettu ulkoasultaan ja sisätiloiltaan vastaamaan ajan henkeä. Uudisrakennusta

ei siten tuotu tyyliltään autenttiseen rakennusryhmään, mutta kylläkin edelleen mittakaavallisesti eheän ja yhtenäisesti uudistettujen puutalorakennusten muodostamaan pihamiljööseen, puistomaisen keskuspihan paikalle.

5.2.2 Pohjaratkaisu ja huonetilat

Uuteen vanhainkotiin tuli kaksi hoivaosastoa, laitoskeittiö, keskitetty sauna-, sosiaali- ja huoltotilaryhmä, terapiatilat ja monitoimitila sekä tilava aula. Tilat ryhmiteltiin osastoiksi D 1-3.

D 1 osastolle oli keskitetty laitoksen toimisto-, keittiö-, yhteis-, sosiaali-, pesu- ja työtiloja. D 2 ja D 3 osastoilla olivat asuinhuoneet ja niihin liittyvät saniteetitilat. Tilaohjelmassa oli otettu huomioon sosiaalihuollituksen lausunnossa esitetyt muutosehdotukset ja tavoitteet, mm. monitoimitilasta. Uusi ajanmukainen laitoskeittiö toi mahdollisuuden aloittaa vanhusten ateriapalvelun koteihin. Uudisrakennuksen vapautti tiloja A-rakennuksessa, jonne perustettiin päiväkeskus.

D 1 osasto oli A-rakennuksen kanssa samansuuntaisessa rakennusosassa. Rakennuksen pääovesta tultiin aulaan, jonka ympärillä oli toimisto-, odotus- ja vastaanottohuoneet. Aula toimi samalla hoivaosastojen yhteisenä oleskelutilana ja sieltä lähti yhdyskäytävä kolmeen muuhun rakennukseen. Aulan viereinen avara huone oli monitoimitila, joka ensisijaisesti oli ruokasalina ja vanhusten oleskelutilana sekä tarvittaessa kokous- ja kokoontumistilana. Keittiö ja henkilökunnan sosiaalitilat jäivät saman lastausillan ovelle päättyvän sivukäytävän varteen. Saunatilat ja terapiahuoneet ryhmittäytyivät A-rakennuksen yhdyskäytävälle johtaneen osastokäytävän varteen.

D 2 ja D 3 osastot sijaitsivat B-rakennuksen suuntaisissa siipirakennuksissa. Kapeat ikkunalliset asuinhuoneet (12,5 m², muutama 15 m²) kiersivät rakennuksen ulkoseiniä. Niissä oli huonekohtaiset WC:t²⁴, mutta ei suihkuja. Asuinsiiven päässä oli pienet päivähuoneet ja televisiohuone. Tiloista pääsi myös ulos oleskeluparvekkeille, jotka olivat syvissä rungon sisäpuolissa syvennyksissä.

Sisätiloissa kiviseinät olivat joko maalattuja tiiliseiniä tai rapattuja/tasoitettuja ja maalattuja betoniseiniä. Puurunkoiset väliseinät sekä osa välikatoista päällystettiin lastulevyillä avosaumoin. Etenkin asuinhuoneissa seiiniin tuli myös tapettia. Keittiö- ja saniteetitiloissa

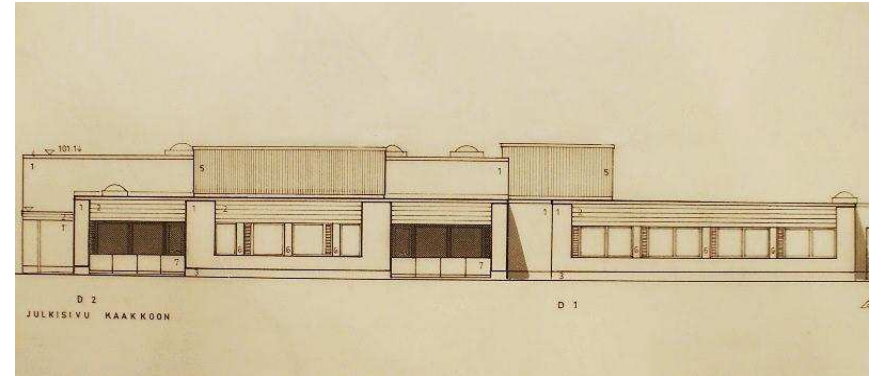
käytettiin myös laattoja ja erikoislevyjä tai puupaneeleita. Sisäkatoissa on näkyvillä ilmanvaihtoputkistoja, mutta vaakasuorat lämpö- ja vesijohdot on asennettu käytävissä alaslasketun katon suojaan. Parvekkeiden ja katoksien katot tehtiin rakolautakattoina.

Vaaleiden seinien piristykseenä oli voimakkaan värisiä lattioita ja kattoja sekä niihin sävyiltään sovitettua ovia ja vuorilautoja sekä kiinteitä kalusteita. Asuinhuoneiden ovet olivat tammiviilupintaisia. Osastojen väliset ovet olivat teräslankalasillisia metalliovia.

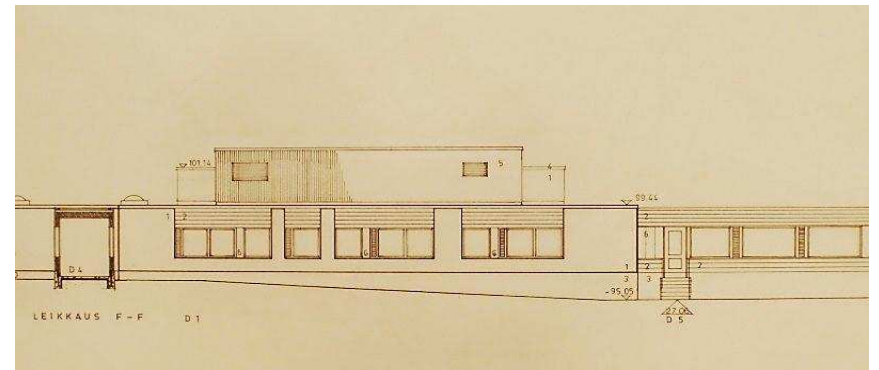
Lähteet: Rakennuspiirustukset ja työselitys, 1975-77; Mirja Tarssanen ja Uolevi Korhola ja Pauli Lehti.

Kuva: D:n länsikulma pääsisäänkäynnin vieressä.

Kuva: D-rakennuksen kaakkoissivua / Ky Arkkitehtuuritoimisto Eero Jokilehto & kni, 1975

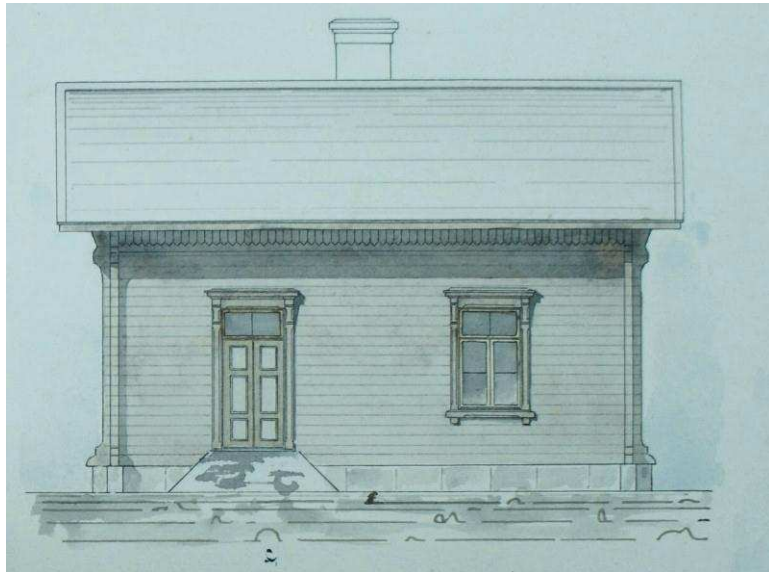
Kuva: D-rakennuksen koillissivua / Ky Arkkitehtuuritoimisto Eero Jokilehto & kni, 1975

5.4 Saunarakennus

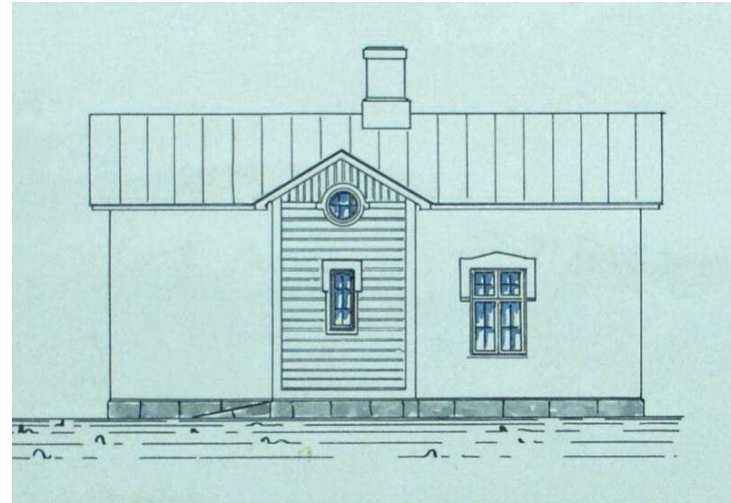
Ensimmäinen saunarakennus valmistui yhtä aikaa pää- ja sairausosaston kanssa 1893, samoin ensimmäinen ulkorakennus vastapäätä päärakennusta. Ne molemmat olivat arkkitehti Tötterströmin käsialaa.

Vuonna 1910 rakennettiin uusi saunan ja pesutuvan käsittävä rakennus, tällä kertaa savitiilestä.²⁵ Rakennus oli edellistä puusaunaa suurempi ja sijaitsi pääty rantaan päin.

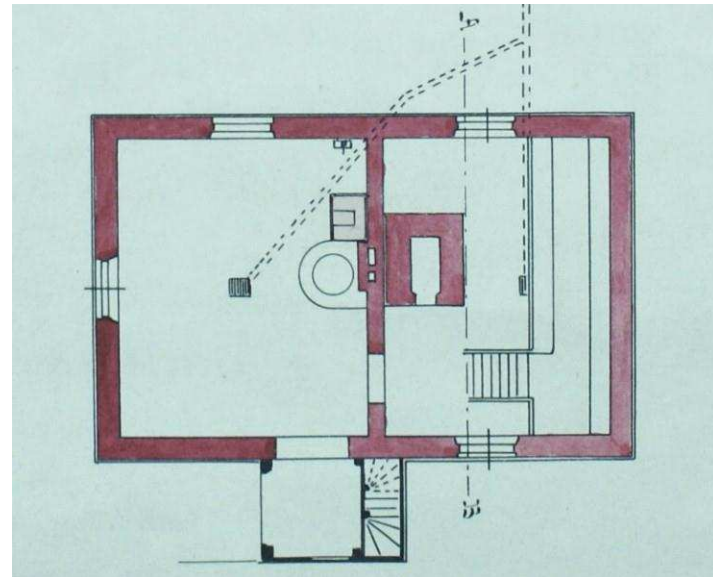
Ainoissa arkistosta löytyvissä rakennuspiirustuksissa sauna on pohjaltaan suorakaiteen muotoinen, sen seinät rapatut ja päätykolmiot sekä räystäään alaosat laudoitetut. Vesikate oli peltiä, ja sokkeli näkyviltä osin lohkokiveä. Sisäänkäyntiä suojasi korkea harjakattoinen pystyлаudoitettu umpikuisti, jossa ovi oli sivuseinällä.²⁶

Kuva: Puusaunan julkisivukuva (n. 70 m²) / W. A. Tötterström toukok. 1893.

Kuva: Tiilirunkoisen sauna-pesutuparakennuksen julkisivukuva. / ei sign. Muistitiedon mukaan rakennus oli rapattu ainakin jo 1940-luvun lopulla ja siinä oli korkea lautaseinäinen kuisti.²⁷

Kuva: Tiilirunkoisen sauna-pesutuparakennuksen pohjapiirustus. Sauna tehtiin hieman suunniteltua (77 m²) suurempana (n. 96 m²).

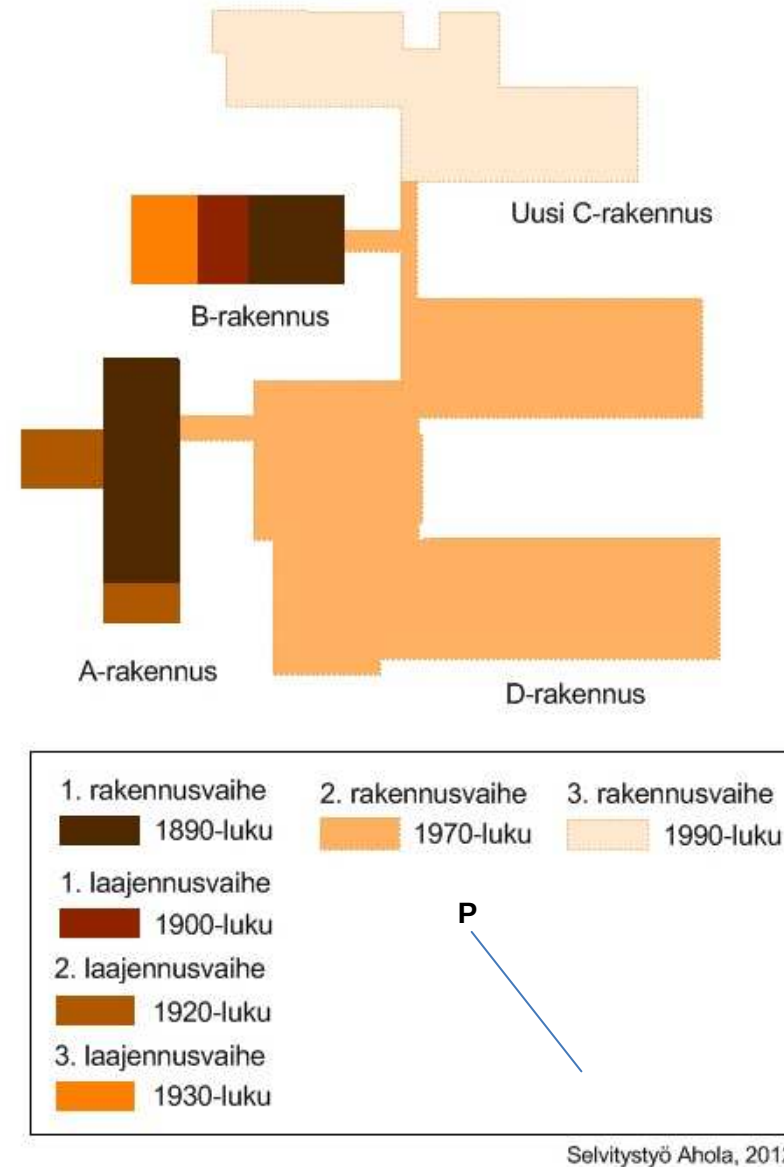
6 RAKENNUKSET 2012

Luku sisältää kuvauksen rakennetun ympäristön nykytilasta rakennuksittain.

Kunkin rakennuksen perässä on Rakennuskortti, joissa on tiivistettynä arkistoista löytyneet tiedot rakennuksista ja niihin tehdyistä muutoksista.

Kuva: Vanhainkodin rakennusvaiheet.

Vanhainkodin päärakennus muodostuu eriaikoina rakennetuista osista, jotka on kytketty toisiinsa yhdyskäytävin.

6.1 A-rakennus

6.1.1 Julkisivut

Entinen vanhainkodin päärakennus (A) on 1960-luvulla toteutetun kokonaisvaltaisen korjausrakentamisen mukaisessa asussa. Alkuperäinen 1800-luvun puuarkkitehtuurille luonteenomainen käsityön leima koristeellisine yksityiskohtineen on korvautunut suoraviivaisella muodonannolla ja julkisivujen tiukka symmetria heikentynyt aukotukseen tehdyissä muutoksissa.

A-rakennus on noin 39,5 m pitkä. Koko kasvoi 1920-luvun lisärakentamisessa. Päätyyn tehdyn lisäosan lisäksi rakennuksen luoteiselle pitkälle sivulle tuli hieman pienemmän runkosyvyyden omaava siipiosa. Laajennukset sovitettiin ulkoasultaan rakennuksen vanhaan tyyliin.

Seinien nykyinen viistopintainen vaakalaudoitus kulmajiirein, hieman alkuperäisiä ikkunoita pienemmissä aukoissa olevat ikkunat, leveä ja hieman seinälinjasta ulkoneva maisemaikkuna, sisäänkäyntien katokset ja betoniportaikot, tammipaneelipintaiset ulko-ovet ja metallikaideparveke ovat 1960-lukua. Kellarin ovet ovat puukehyksisiä lasiovia metallisella potkulevyllä. Päätykuistin yhteyteen tehty invalidiluiska on tehty teräsrilärakenteisena. Toinen invalidiluiska on rakennuksen sisäpihan puoleisella sivulla.

Rakennuksen puuverhous on keltainen, ikkunoiden vuorilaudoitukset murretun valkoiset ja peltikatto tummanruskea, samoin vanhojen ulko-oven kehys. Rakennuksen vahva kelta-ruskea värimaailma on 1970-luvulta, aikaisempi värityö oli vaaleampi.

Vanhaa rakennuksessa on edelleen sen hirsirunko, pitkä suorakaiteen muotoinen hahmo ja kattomuoto²⁸, ikkuna-aukkojen pystykaidemuoto, puuverhous (ei tyyllillisesti) ja korkea lohkokivijalka.

Kuva: A-rakennuksen lounaispääty ja kaakkoissivu. Rakennuksen vanhasta 1890-luvun ulkoasusta on jäljellä harjakattoinen perushahmo.

Kuva: A-rakennuksen koillispääty ja 1920-luvun siipiosa.

6.1.2 Sisätilat

Päärakennuksen sisätiloja on muokannut 1920-luvun lisärakentaminen ja monet tilojen käyttötarkoituksmuutokset, mutta etenkin 1960-luvun peruskorjaus. Tuolloin yksikään huone ei säästynyt tilamuutoksilta, osassa ne tehtiin uusin väliseiniin tai oviaukoin, monessa myös vanhoja väliseiniä purkamalla. Viimeisissä 2000-luvun remonteissa on uutta käyttötarkoitusta varten avattu jossakin määrin tiloja suuremmiksi puhkomalla aukkoja seiniin.

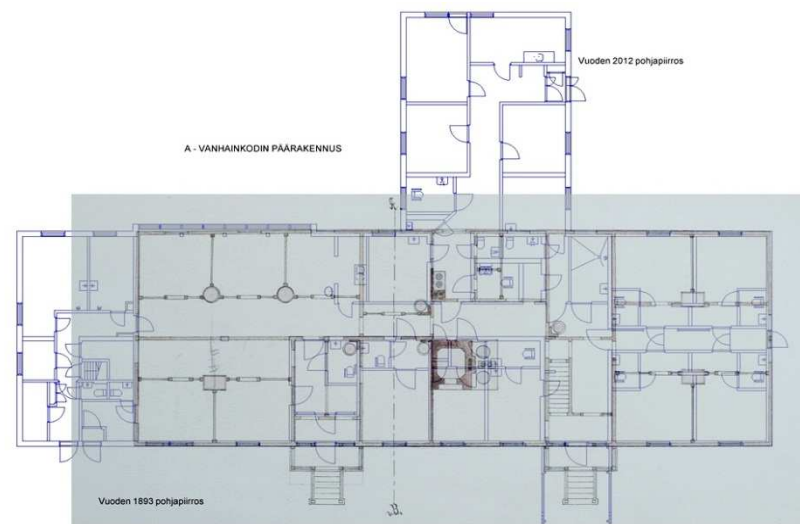
Valmistuessaan päärakennus oli pohjamuodoltaan suorakaide, jonka kaakkoissivulla oli kaksi sisäänkäyntiä. Tilat käsittivät kaksi osastoa, joiden väliin jäi johtajattaren asunto sekä keittiö leivinuuneineen. Osastoilla huoneet ryhmittivät keskikäytävän tai päivähuoneen ympärille. Tältä ajalta on säilynyt pääasiassa kantaviin väliseiniin rajautuvia huonetiloloja, mutta niissäkin keveiden väliseiniin osalta on tehty tilamuutoksia. Ulkomitoiltaan on säilynyt ainakin kaksi eteistä ja niiden väliset kaksi huonetta (vanha kanslia ja keittiö), edellisiin rajautuva käytäväosuus sekä koillispuolelleen hoito-osaston potilashuoneet poikittaisten väliseiniin osalta.

A-rakennuksen vanhassa osassa nykyinen huonetilajako palautuu pitkälti 1960-luvun saneeraukseen. Tältä ajalta on peräisin myös suuri maisemaikkunoilla varustettu päivähuone, joka avattiin lounaispuolelleen hoito-osaston keskikäytävän ja viiden potilashuoneen tiloihin. Samaan aikaan palautuu myös koillispuolelleen nykyinen kapea keskikäytävä ja päätyyn avattu sisäänkäynti.

Lounaispuolelleen 1920-luvulla rakennetun laajennusosan huoneet 1- ja kellarikerroksessa toimivat vuoden 1964 remontin jälkeen laitoskeittiönä aina D-rakennuksen valmistumiseen saakka. Keittiön tehtiin oma sisäänkäynti. Myöhemmin keittiö on jaettu saniteetti- ja käytävätiloiksi ja kellarin portaikko poistettu.

Talon luoteissivun siipiosassa alkuperäinen iso ruokasali on pilkottu huone- ja käytävätiloiksi. Muuttunut on myös päädyssä olleen johtajattaren asunto. Nykyinen huonetilajako perustuu vuosina 1964 ja 1993-94 tehtyihin muutoksiin. Vanhoista väliseinistä on paikoillaan vain entinen asunnon ja ison huoneen välinen seinä, jonka läpi kulkee nyt keskikäytävä. 1960-luvun remontissa avattiin päätyyn parveke ovi- ja ikkuna-aukkoineen. Asunnon sisäänkäynti portaikkoineen siirrettiin sijansa nurkkaan päin ja vanha oviaukko pienennettiin ikkunaksi.

Rakennuksen kaikki sisäpinnat ja kiinteä sisustus uusittiin 1960-luvulla, myös sisäkatot laskettiin. Pintoja on huollettu ja uusittu vuosikunnostuksissa ja käyttötarkoituksen muutoksiin liittyvissä korjauksissa, mutta jossakin määrin edelleen on näkyvissä 1960-70-luvulta säilyneitä pintamateriaaleja. Suurin osa sisäovista samoin kuin ulko-ovet ja ikkunat ovat 1960-luvulta.

Kuva: Alkuperäinen pohjapiirros asemoitu nykytilannetta kuvaavan pohjapiirroksen päälle. / Ks. LIITE 1

6.1.3 Rakennuskortti

A-rakennus

Kohde:	Vanhainkodin päärakennus
Sijainti:	4-23-1
Katuosoite:	Saattotie 1
Valm.vuosi:	1893
Rakennuttaja:	Mikkelin kaupunki
Arkkitehtisuunnittelu:	W. A. Tötterström, arkkitehti
Pääuraakoitsija:	Ei tiedossa

LÄHTÖKOHTA 1893

SOKKELI: Kivi
RUNKO: Hirsi

JULKISIVUT: Lauta
seinät: Pysty-vaaka-pysty
lautavuoraus
jalka-, jako ja kerroslautoin
sekä nurkkalautoin

detaljit: Puuleikkaukset ikkunoiden
vuorilautoissa, jakolistoissa
sokkeli: Lohkokivi
vesikate: [Päre], Pelti
KATTO: Harja
IKK.MALLI: T-ikkunat, 6-ruutuiset,
kiilakehyksinen ullak.ikkuna

ULKO-OVET: Puu, peiliovet

VÄRITYS:

katto: [Päre]
seinät: ~Vaalea
detaljit: ~Astetta seinää tummempi
keltaruskeasävy (I, L)
perustus: [kivipinta]

(I)=ikkuna, (L)=listat

TILANNE 2012

Ennallaan
Ennallaan

Lauta, tyyliuudistus
Viistopintainen vaakalauta
kulmajiirein
Ei listoja

Metallikaideparveke ja
tammipaneeliovet
Ennallaan
Saumapelti
Ennallaan²⁹
Pystyikkuna alaosan
vaakavälillä, karmilla,
jaoton ullakon ikkuna
Puu, pystypaneeliovet
Puu-lasiovet (kellari)

Ruskea
Kartanonkeltainen (t.okra)
Kartanonvalkoinen (I)

Vähäiset betoniosat harmaita

KORJAUSHISTORIA

Luetteloon ei ole kirjattu vuosikorjausten yhteydessä tai muulloin tehtyjä vähäisempiä materiaali-, väri- ja huonetilamuutoksia.

RL = Rakennuslupa

1917

Päärakennuksen katto tehdään galvanoidusta pellistä tulipalossa turmeltuneen tilalle.³⁰

1924

Asennetaan vesijohto.

1925-27

Rakennetaan lisärakennus lounaispäähen: kaksi potilashuonetta ja käytävän sekä kellariin miesten työhuone ja leipomo.

Rakennetaan siipirakennus vanhan osan luoteisseinälle: ruokasali ja johtajattaren asunto (1 h +k).

Suunnittelu: Mikkelin Rakennuskonttori, T. Pessa (jatko Heikki Kuokkanen) sosiaaliministeriön arkkitehti Martti Paalasen luonnoksen pohjalta, syyskuu 1927. Suunnitelmat vahvistettiin Sosiaaliministeriön Köyhäinhuolto- ja asumis- osastossa 4.11.1927, V. Hytönen ja M. Paalanen

1946

Rakennetaan ullakkokerrokseen kaksi potilashuonetta ja tehdään vähäisiä huonetilamuutoksia asuntosiiven eteisosassa.

Suunnittelu: Arkkitehti Eero Jokilehto 22.2.1946

[1960 – jäi mahdollisesti suunnitteluasteelle]

Suunniteltu huonetilamuutoksia ja lämmitysjärjestelmän muutosta (puu-uunien purkamista, pöytäuuneja)

Suunnittelu: Martti Riihelä 9.3.1960

1963-64

Rakennus saneerataan ulkoa ja sisältä:

Ulkoverhous, ikkunat, ovet ja piiput uusitaan. Ulkoportaat ja –tasot sekä tuuletusparvekkeet valetaan teräsbetonista. Vanhat vesikatot kunnostetaan.

31 Ulko-ovien suojaksi rakennetaan katokset.

Tehdään muutoksia ovi- ja ikkuna-aukotukseen.
Ulkovuoraus RT 214.7/b leveästä vuorilaudasta.
Uudet ikkunat kaksipuitteiset, sisäänaukeavat, sisäpuitteet huulleet.
Uudet ulko-ovet tammipaneelipintaiset ja umpinaiset.

Sisätiloissa lasketaan sisäkattoja, joihin kipsoniittilaatat tai lastulevyt.
Tilamuutoksia potilashuoneissa ja kellaritiloissa.
Sisäseiniin pintahiottua lastulevyä, kosteissa tiloissa vinyylimattoa.
Lastulevyä uusien lattiapäällysteiden alustaksi, vanhojen laualattioiden päälle.
Uudet väliovet huullettuja laakaovia, osaan lasiruutu.
Uudet kellarin ulko-ovet mäntypaneloituja lasiovia.
Oleskelutiloihin Telonpäällysteiset paljeovet.
Keittiökalusteet ja asuntojen komerot standardirakenteina.
Kellaritilaan rakennusten yhteinen lämmönjakuhuone.

Rakennukset liitetään kaukolämpöverkkoon (Kiiskenlämpö Oy).
Unit puretaan.
Vesi- ja viemäripisteet ja putkitukset uusitaan, samoin sähköasennukset.
Rakennetaan koneellinen ilmanvaihto.

Suunnittelu: Arkkitehtitoimisto Eino Tuompo, Helsinki, mm. 25.5.1963 (ehdotus), 28.6.1963, 15.7.1963, 29.1.1964. Työselitys 18.2.1964.
RL 98/64

1970-71

Johtajattaren asunto muutetaan vanhainkodin käyttöön.
Hallin vanhojen hirsiseinien ja sisäkaton lastulevypinnat korvataan luja-levypäällysteellä.

Suunnittelu: Rakennusviraston arkkitehtiosasto
RL 1473/70

1975-77

Ikkunamuutos luoteissivulla (2 uutta ikkunaa umpeen laudoitettavan molemmin puolin) ja yhdyskäytävä A:n toisen sisäänkäynnin kohdalle.
Kellarissa huonetilamuutoksia (porrashuoneesta varasto)
Osaan huoneista sisäpuolinen lisälämmöneristys.

Suunnittelu: Ky Arkkitehtuuritoimisto Eero Jokilehto & kni
mm. 15.5.1975, 31.3.1977, 23.1.1976
RL 171/77

1978

Invalidiluisa ulko-ovelle rakennuksen kaakkoissivulle.

1979

Ulkomaalaus. Värisuunnitelma vastaa rakennuksen nykyistä (2012) ulkoväritystä.

Suunnittelu: Hilka Vattulainen 5.1.1979.
RL 11/79

1992

Ulkomaalaus entisten värisävyjen mukaan. Kaikki pinnat käsitellään.
Sisäpuolinen lisälämmöneristys osaan huoneista.
Lattiapinnoitteita uusitaan.

Suunnittelu: Talonsuunnitteluosasto

1993-94

Huonetilamuutoksia, kuten ent. talonmiehen asunto muutetaan hoiva-osaston tiloiksi.
WC- tiloissa ja kylpyhuoneessa tehdään mittamuutoksia, ovimuutoksia.
LVIS-korjaustöitä.
Pieniä muutoksia kellaritiloissa ja ullakkokerroksen IV-konehuoneessa.

Suunnittelu: Talonsuunnitteluosasto, Pauli Lehti
RL 254/93, 8/94

2003

Invalidiluisa rakennetaan rakennuksen koillispuolelle.
RL 729/03

2008-2010

Viimeiset pintaremontit, huone- ja pesutilamuutokset tehtiin tilojen käyttötarkoituksien muutosten yhteydessä 2000-luvun lopulla ja 2010.
Vanhainkoti toiminta loppui Pankarannassa vuonna 2010.

Kuvat: Puutalot kuvattuna Pankalammen takaa.

Kuva: A:n iso maisemaikkunoilla varustettu päivähuone 1960-luvulta.

Kuva: A:n siipiosan käytävätila, tehty 1960- ja 90-luvun remonteissa.

6.2 B-rakennus

6.2.1 Julkisivut

Entinen vanhainkodin sairasosasto (B) on päärakennuksen (A) tavoin 1960-luvulla toteutetun kokonaisvaltaisen korjausrakentamisen mukaisessa asussa. Alkuperäinen 1800-luvun sekä vielä 1930-luvunkin lisärakentamisessa vaalittu puuarkkitehtuurille luonteenomainen käsityön leima koristeellisine yksityiskohtineen on korvautunut suoraviivaisella muodonannolla. Vanhaa rakennuksessa on edelleen sen hirsirunko ja 1930-luvulle palautuva pitkä suorakaidemuoto, harjakatto ja sen hirsiset kattotuolirakenteet (erottuvin jatkokokohdin).

B-rakennuksen pituus on kahdessa vaiheessa tehtyjen laajennusten jälkeen yli kaksinkertaistunut alkuperäisestä. Nykyään rakennus on päärakennuksen tavoin pitkä, n. 32 m, Ulkoasu on yhtenäinen ja vain sokkelissa kiven vaihtuminen betoniksi antaa vihjeen vaihteellisesta rakentamisesta.

Seinien viistopintainen vaakalaudoitus kulmajiirein, hieman alkuperäisiä ikkunoita pienemmissä aukoissa olevat ikkunat, sisäänkäyntien katokset ja betoniportaikot sekä tammipaneelipintaiset ulko-ovet ovat 1960-luvulta, samoin kellarin puukehyksiset lasiovet. Rakennuksen puuverhous on keltainen, ikkunoiden puukehykset murretun valkoiset, sokkeli musta betonisilta osin ja saumapeltikatto tummanruskea, samoin ulko-ovien kehys. Rakennuksen vahva kelta-ruskea värimaailma on 1970-luvulta, aikaisempi värityö oli vaaleampi.

Nykyasussaan niin sairasosasto kuin päärakennus edustavat rakentamista, jossa on hylätty rakennusaineiden käyttö koristemateriaalina. Tilalle on jäänyt pelkkä materiaali ja sille järkevästä hyötykäytöstä syntyvä struktuuri, kuten viistopintainen vaakalaudoitus tai tasoittamaton lautamuotilla valettu betonisokkeli. Rakennusten nykyinen ulkoasu heijastelee sotien jälkeisen modernismissä pyrkimystä suoraviivaisuuteen, määrämittaisuuteen ja materiaalin taloudelliseen käyttötapaan.

Yhdessä A-rakennuksen kanssa B-rakennus muodostaa Pankalammen suuntaan yhtenäistä rakennettua maisemareunaa. Rakennus ei juuri näy Saattotielle.

Kuvat: B-rakennus. Rakennuksen vanhasta 1890-luvun ulkoasusta on jäljellä harjakattoinen perushahmo. 1960-luvun parveke on purettu päädyistä.

6.2.2 Sisätilat

Vanhan sairaosaston sisätiloja on muokannut 1900-luvun alkupuolella tapahtunut lisärakentaminen, 1960-luvun peruskorjaus ja 2000-luvun käyttötarkoituksen muutosta varten tehdyt korjaukset. Huonejako on säilynyt pääpiirteissään 1930-luvulla rakennetussa osassa, mutta vanhalla puolella tiloihin on tehty suuria muutoksia. Rakennuksen kaikki sisäpinnat uusittiin 1960-luvulla. Pintoja on huollettu ja uusittu vuosikunnostuksissa ja käyttötarkoituksen muutoksiin liittyvissä korjauksissa.

Valmistuessaan sairaosasto oli pohjamuodoltaan neliö. Tilat käsittivät kaksi osastoa, joihin kumpaankin oli oma sisäänkäynti. Osastokäytävät jatkuivat suoraan ovilta rakennuksen poikki. Tältä ajalta on säilynyt toisen sisäänkäynnin paikka, osa ovelta alkavasta osastokäytävästä ja vain pari entisessä koossaan oleva huonetilaa.

Molemmissa laajennusosissa uudet huonetilat ryhmiteltiin rakennuksen harjan suuntaisen keskikäytävän ympärille. Tämä pohjaratkaisu on säilynyt. Viimeisen laajennuksen yhteydessä avattiin rakennuksen pitkälle sivulle toinen sisäänkäynti, joka on edelleen käytössä. Kaakkoispäätyyn 1920-luvulla avatun sisäänkäynnin paikalla on nykyään D- ja C-rakennuksiin vievä yhdyskäytävä.

1960-luvun peruskorjauksen jälkeen rakennuksessa oli päädyistä päätyyn ulottuva keskikäytävä. Kaikki vanhimman osan tilat yhdistettiin muihin osastoihin ja keskikäytävään purkamalla entisen eristysosaston kohdalta kylpyhuone ja yläkerran portaikko. Keskikäytävään tuli luonnonvaloa kaakkoispäädystä puretuksi tuleen sisäänkäynnin tilalle tehdyistä ikkunoista ja luoteispäätyyn rakennetun parvekkeen lasiovista. Teknisiä tiloja varten laskettiin sisäkattoja.

Huonetilamuutoksia varten on purettu ja rakennettu uusia väliseiniä. Viimeisissä tilojen käyttötarkoituksen muutokseen liittyvissä remonteissa 2000-luvulla on huonetiloja suurennettu avaamalla isoja aukkoja väliseiniin, myös muutamin kohdin kantaviin hirsiseiniin.

Kuvat: B-rakennuksen huonetiloja on yhdistetty väliseiniin tehdyin aukoin.

6.2.3 Rakennuskortti

B-rakennus

Kohde:	Vanhainkodin sairausosasto
Sijainti:	4-23-1
Katuosoite:	Saattotie 1
Valm.vuosi:	1893
Rakennuttaja:	Mikkelin kaupunki
Arkkitehtisuunnittelu:	W. A. Tötterström, arkkitehti, 1893
Pääurakoitsija:	Ei tiedossa

LÄHTÖKOHTA 1893

SOKKELI:	Kivi
RUNKO:	Hirsi
JULKISIVUT:	Lauta
seinät:	Pysty-vaaka-pysty lautavuoraus jalka- ja kerroslistoin ja nurkkalaidoin
detaljit:	Puuleikkaukset ikkunoiden vuorilaidoissa
sokkeli:	Lohkokivi
vesikate:	[Päre], Pelti
KATTO:	Harjakatto
IKK.MALLI:	T-ikkunat, 6-ruutuiset, kiilakehyksinen ullak.ikkuna

ULKO-OVET: Puu, peiliovet

VÄRITYS:

katto:	[päre]
seinät:	Vaalea, ~keltaruskeasävy
detaljit:	~Astetta seinää tummempi keltaruskeasävy (I, L)
perustus:	[kivipinta]

TILANNE 2012

Kivi, betoni
Ennallaan
Lauta, tyylimuutos
Viistopintainen vaakalauta kulmajiirein, ei listoja
Tammipaneeliovet [parveke purettu]
Ennallaan, valettu betoni
Pelti
Ennallaan
Pystyikkuna vaaka- välikarmilla, jaoton ullakkoikkuna
Puu, pystypaneeli
Puu-lasiovet (kellari)
Ruskea
Kartanonkeltainen (t.okra)
Kartanonvalkoinen (I)
Musta betoni

KORJAUSHISTORIA

Rakennukseen tehdyistä muutostöistä on luetteloitu ne, joista löytyi piirustusaineistoa tai rakennusluvat. Toteutusta tarkistettiin kunnalliskertomuksista. Piirustuksista huomioitiin ne, joissa oli vahvistus tai lisäys töiden valmistumisesta. Luetteloon ei ole kirjattu vuosikorjausten yhteydessä tai muulloin tehtyjä vähäisempiä korjaustöitä tai materiaali-, väri- ja huonetilamuutoksia.

n. 1905-06

Neljän potilashuoneen laajennusosa rakennetaan rakennuksen luoteispäättyyn.³¹

1913

Rakennus katetaan galvanoidulla pellillä.³²

1925-27

Tehdään huonetilamuutoksia vanhimmassa osassa.

Uudet väliseinät laudoista kaksinkertaisina ja välikattoon asti.

Toinen sisäänkäynti korvataan ikkunalla ja uusi umpikuisti rakennetaan kaakkoispäättyyn.

Kaksi asuinhuonetta sisustetaan ullakotiloihin, kaakkoispäättyyn.³³

Suunnittelu: Mikkelin Rakennuskonttori, T. Pessa, 1925

(jatko Heikki Kuokkanen, syyskuu 1927)

1933-34

Rakennetaan lisärakennus (jatke 10 m) luoteispäättyyn: 4 potilashuonetta, keittiö ja käytävä; kylpyhuone vanhalle puolelle.

Uuden osan korkeaan kellarikerrokseen 1 h + keittiön asunto työnjohtajalle sekä kellari ja mankelihuone.

Kellaritilojen muutos: Väestönsuojahuone rakennetaan kellariin

(työnjohtajan asunnon viereen)

Suunnittelu: Erkki Tammisto, marraskuu 1933.

Lisärakennus ja palomuurit tarkastettu ja hyväksytty 7.4.1934.

[1959 – ei varmuutta toteutuksesta]

Rakennetaan uusi avovilpola rakennuksen luoteispäättyyn.
Tehdään huonetilamuutoksia: keskikäytävään avautuva ruokasali väliseiniä purkamalla.
Lämmitysuunien purku (pönttöuunit) (toteutui ilm. vasta 1960-luvulla).

Suunnittelu: kaup.arkkitehti Martti Riihelä, 7.10.1959

1963-64

Rakennus saneerataan ulkoa ja sisältä:

Ulkooverhous, ikkunat, ovet ja piiput uusitaan. Ulkoportaajat ja –tasot sekä tuuletusparvekkeet valetaan teräsbetonista. Vanhat vesikatot kunnostetaan.

Ulko-ovien suojaksi rakennetaan katokset.

Tehdään muutoksia ovi- ja ikkuna-aukotukseen.

Ulkovuoraus RT 214.7/b leveästä vuorilaudasta.

Uudet ikkunat kaksipuitteiset, sisäänaukeavat, sisäpuitteet huulleet.

Sisäkattoja lasketaan teknisten tilojen saamiseksi.

Tilamuutoksia tehdään potilashuoneissa ja kellaritiloissa.

Keittiökalusteet ja asuntojen komerot standardirakenteina.

Sisäseiniin pintahiottua lastulevyä, kosteissa tiloissa vinyylimattoa.

Lastulevyä uusien lattiapäällysteiden alustaksi, vanhojen laulattien päälle.

Väliovet huulettauja laakaovia, osaan lasiruutu.

Uusitaan keittiökalusteet.

Rakennukset liitetään kaukolämpöverkkoon (Kiiskilämpö Oy).

Unit puretaan.

Vesi- ja viemäripisteet ja putkitukset uusitaan, samoin sähköasennukset.

Rakennetaan koneellinen ilmanvaihto.

Suunnittelu: Arkkitehtitoimisto Eino Tuompo, Helsinki, mm. 25.5.1963, 28.6.1963, 18.7.1963. Työselitys 18.2.1964

RL 106/64

1976

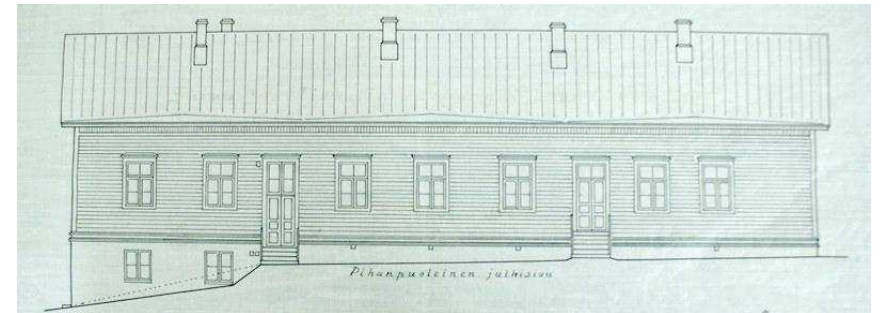
Ullakkokerroksen huonetilojen laajennus ja muutos: halli ja 2 h sekä komeroita.

Suunnittelu: Ky Arkkitehtuuritoimisto Eero Jokilehto & kni, Mikkeli,

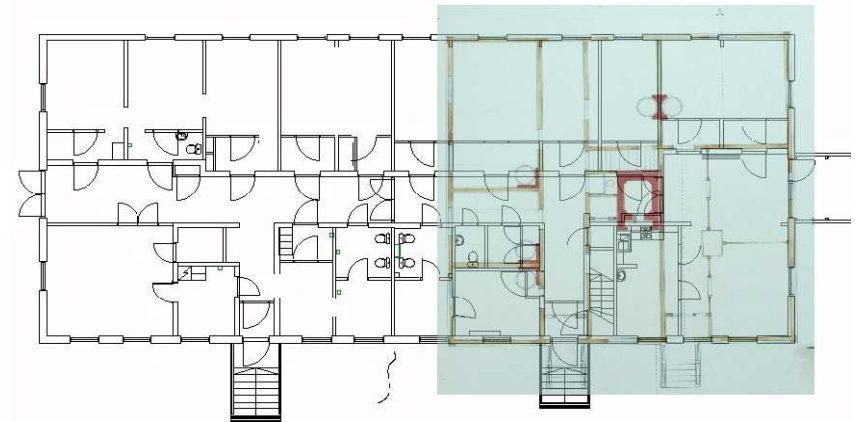
14.5.1976

2010

Käyttötarkoituksen muutos. Uutta päiväkotitoimintaa varten tehdään kunnostus- ja maalaustöitä sekä viemäri- ja ilmastointiremontti. Uusia ilmanvaihtoputkistoja asennetaan alaslaskettujen kattojen sisään sekä ulkopuolelle. Lattiaeristeiden vaihtamisen ja huonetilojen yhdistämisen yhteydessä uusitaan myös lattiapintoja.

Kuva: Sairasosaston (B-rak.) lisärakennuksen julkisivupiirustus (laajennus pohjoispäättyyn) vuodelta 1933, Erkki Tammisto. / Mikkelin kaupungin arkisto

Kuva: Alkuperäinen pohjapiirustus (1892) on asemoitu nykytilannetta kuvaavan pohjapiirustuksen päälle.

6.3 D-rakennus

6.3.1 Julkisivut

D-rakennuksen julkisivuihin ei ole tehty muutoksia. Julkisivujen sommittelu, pintamateriaalit ja värit ovat 1970-luvulta.

Matalan tasakattoisen rakennuksen hahmo on erilainen katselukulmasta riippuen. U-muotoon sommiteltu rakennusmassa hahmottuu parhaiten hieman ylempänä rinteessä kulkevalta kävelytieltä. Sen sijaan Saattotien suunnalta rakennuksen kokonaishahmosta ei saa käsitystä. Muilta suunnilta rakennus rajautuu sisäpihoihin. Asuinhuoneet sijaitsevat kirkonmäelle suuntautuvissa siipiosissa.

Pääjulkisivusta suurin osa on asuntosiipeä, mutta Saattotielle päin näkyvimpänä osana on muuta rakennusta korkeampi pääsisäänkäynnin lähelle sijoittuva kulmaosa isoine ikkunoineen. Korkea kulma keittiötiloihin vievä sisäänkäynti lastaustiloineen sijaitsee vanhaa A-rakennusta vastapäätä. Rakennusten välinen käytävärakennus katkaisee näkömman B-rakennukselle.

Rakennuksen arkkitehtuuri on harkittua ja viimeisteltyä. Rakennuksen pitkien seinien mataluutta ja standardi-ikkunoista syntyvää ruutumaisuutta on piristetty pintamateriaalin ja värin vaihtelulla saaduista pysty- ja vaakanauhoin. Visuaalinen rytmi tulee vaaleista pystysuuntaisista tiilipinnoista. Uudisrakennus yhdistettiin vanhoihin rakennuksiin käytävärakennuksiin, jotka verhoiltiin vanhoihin puurakennuksiin paremmin sulautuvalla vaakalaudoituksella. Yhdyskäytävien ikkunamalli ja seinien värit mukaili uudisrakennuksen vastaavia. Mittakaavallisesti pihan puurakennuksia paljon suuremmissa laitosrakennuksissa isot rakennusmassat on ryhmitelty siten, että vanhat rakennukset säilyttivät kaupunkikuvassa entistä asemaansa. Vanhainkotiympäristö koki kuitenkin merkittävän muutoksen, kun rinnettä tasattiin ja leikattiin ja entinen rakennusten rajaama avara puistopiha korvautui laatikkomaisella rakennusmassalla.

6.3.2 Sisätilat

Rakennuksen sisätilat ovat huonetilajaon, pintamateriaalien ja väriyksen osalta pitkälti rakennusaikaisessa eli 1970-luvun asussaan. Vähäisiä WC-tiloihin liittyviä muutoksia on tehty 2000-luvulla.

Sisätilat ovat matalia ja niitä hallitsevat aulasta eri suuntiin haarautuvat pitkät käytävätilat. Lattioihin, kattoihin sekä kiinteään sisustukseen liittyvä tehosteväritys (vihreän ja keltaisen eri sävyt) on keskeinen tiloja jäsentävä elementti. Osastosiivissä käytävät kiertävät keskellä jäävää sosiaali-, saniteetti- ja huoltotilojen ryhmää. Yhteistiloina olleet aula ja monitoimitila keskittyvät pääsisäänkäynnin lähelle. Näistä ruokasalinakin toiminut monitoimitila on rakennuksen valoisin huone isoine ja korkeine ikkunoineen. Valoisuus tekee miellyttäväksi tiloiksi myös rakennuksista toisiin vievät yhdyskäytävät.

Tehokas tilankäyttö näkyy osastoilla. Kaikki ulkoseinät on täytetty huonetiloilla ja pitkien käytävien varrelle ei ole jätetty ikkunallisia levennyksiä. Osastokäytävien päissä näkyy valoa parvekkeille vievien lasiovien läpi, mutta muutoin käytäviin tulee luonnonvaloa vain akryylimuovisten kattovalokupujen ja sisäkaton nelikulmaisten valokuilujen kautta. Myös kirjastohuone ja useimmat henkilökunnan käytössä olleet tilat, kuten keittiö ja henkilökunnan ruokasali, jäävät rungon sisäosiin ja niihin tulee luonnonvaloa vain katon pienistä valokuiluista.

D-rakennus suunniteltiin aikana, jolloin rakentaminen oli voimakkaasti teollistunut, kaupunkirakentaminen ml. julkinen rakentaminen siirtyi enenevässä määrin yhteiskunnan valvontaan ja maassamme koettiin energiakriisi. Pankarannankin suunnittelussa vaikutti taustalla valtion tukipolitiikka, tavoitteet turhien tilojen karsimisesta sekä yleisesti aikakauden rakentamista leimaava rakenteellinen rationalismi.

6.3.3 Rakennuskortti

D-rakennus

Kohde:	Vanhainkodin uusi päärakennus
Sijainti:	4-23-1
Katuosoite:	Saattotie 1
Valm.vuosi:	1978
Rakennuttaja:	Mikkelin kaupunki
Arkkitehtisuunnittelu:	Ky Arkkitehtuuritoimisto Eero Jokilehto & kni. Mikkelin
Pääurakoitsija:	Rakennusliike O. J. Korhonen
RL:	171/77

LÄHTÖKOHTA 1978

TILANNE 2012

SOKKELI:	Betoni	Ennallaan
RUNKO:	Teräsbetoni, pilaripalkki-laatasto	Ennallaan
JULKISIVUT:		
seinät:	Poltettu savitiili ”Korian Jäkälä” / kelt. harjattu puht.muuraus.	Ennallaan
detaljit:	vaakapaneeli, ulkovaneri Puuovien ja säleikköjen tehosteväritys,	Ennallaan
sokkeli:	parvekkeen kaidelasi	Ennallaan
vesikate:	Valettu betoni (l.muottipinta)	Ennallaan
KATTO:	3.kert. huopa + singeli	Ennallaan
IKK. MALLI:	Tasakatto kuvuin	Ennallaan
	Jaoton, tuuletusritilällä tai ilman	Ennallaan
ULKO-OVET:	Metallirunko, lasit	Ennallaan
	Puu, lasit	Ennallaan
VÄRITYS:		
katto:	Tumman ruskea	Ennallaan
seinät:	Keltatiili, t.ruskea	Ennallaan
	Punahonka, Valtti color 72	Ennallaan
detaljit:	Punahonka-valtti (I), vihreä (säleiköt, puuovet)	Ennallaan
	tumman ruskea (alum.ovet)	
sokkeli:	Mustanruskea	Ennallaan

KORJAUSHISTORIA

Rakennukseen tehdyistä korjauksista ja muutoksista on luetteloitu ne, joista löytyi piirustusaineistoa tai rakennusluvat. Piirustuksista huomioitiin ne, joissa oli vahvistus tai lisäys töiden valmistumisesta. Toteutusta tarkistettiin mm. kunnalliskertomuksista. Luetteloon ei ole kirjattu vuosikorjausten yhteydessä tai muulloin tehtyjä vähäisempiä korjaustöitä tai materiaali-, väri- ja huonetilamuutoksia.

1992

Sisämaalausta ja puuosien uusintakäsittelyä eteläpuolelta. Yleisvalaistuksen uusiminen.

Suunnittelu: Talonsuunnitteluosasto

1995

Vähäisiä muutoksia huonetiloissa: uusia WC-tiloja.

Suunnittelu: Talonsuunnitteluosasto, Pauli Lehti, 17.2.1995

2000-luvulla

Vesikate uusitaan entisenlaisena.

2010

Käyttötarkoituksen muutos. Tiloihin tehdään kunnostusluonteista pintaremonttia päiväkotitoimintaan varten.

2012

Päiväkotitoiminta on siirtynyt lähes kokonaan D-rakennuksesta C-rakennukseen sisäilmaongelmien vuoksi. Tänä talvena tapahtui sadevesiviemärin tulvimisen takia vesivahinko pohjoisemmassa asutusiivessä.

Kuva: Rakennuksen pääsisäänkäynti katoksineen sulautuu osaksi talon julkisivujen rytmiiikkaa.

Kuva: Avarissa tiloissa, kuten aulassa, tulee näkyvillä rakennuksen pilaripalkkirunko. Katossa näkyvät valokuilut. Vihertävä lattia, tammiviilupintaaiset sisäovet tehosteväreillä maalatuin vuorilistoin.

Kuva: Asunnoista on avautunut näkymä yhteiselle sisäpihalle.

Kuva: Käytävissä käytetty väritys vaihtelee tilaryhmittäin. Keittiö- ja terapiatilojen välistä käytävää ja osastoja hallitsee kelta-vihreä väritys.

Kuva: Asuntosiiiven päädyissä on pienet päivähuoneet. Valkoisiksi maalatut kalkkitiiliseinät ovat tavallisia sekä käytävillä että huonetiloissa.

Kuva: Asuntosiiiven kapeita huoneita, jotka on myöhemmin yhdistetty isommaksi tilaksi väliseinään puhkaistulla aukolla.
YHDYSKÄYTÄVÄ

Kuva: Yhdyskäytävien risteykseen muodostuu laajoista lasipinnoista oma erityinen tilavaikutelma. Kuva otettu B-rakennuksen yhdyskäytävästä.

Kuva: Yhdyskäytävien risteys kuvattuna B- ja D-rakennusten väliin jäävältä sisäpihalta.

6.4 Uusi C-rakennus

6.4.1 Julkisivut

Uuden C-rakennuksen julkisivuihin ei ole tehty muutoksia. Julkisivujen sommittelu, pintamateriaalit ja värit ovat 1990-luvulta.

Rakennuksella on matala, hallimainen kokonaisilme. Suuri runkosyvyys yhdistettynä yksikerroksisuuteen ja loivaan harjakattoon antaa rakennukselle yleensä matalan, varastorakennusmaisen kokonaisilmeen. C-rakennuksessa kuitenkin pitkän, matalan seinälinjan katkaisee rungon porrastus ja yhdyskäytävä. Pohjamuodosta juontuvat katonharjan porrastukset tuovat monipuolisuutta rakennuksen kokonaishahmoon.

Rakennuksen arkkitehtuuri on asiallista ja koristelematonta. Sisäänkäynnit ovat huomaamattomasti nivelosassa, josta eteistila jatkuu yhdyskäytävänä toisiin rakennuksiin. Leveät kaksijakoiset ikkunat ovat säännöllisesti samalla horisontaalisella linjalla. Säännönmukaiseen ulkoasuun tulee pientä jännitettä epäsymmetrisesti päätyseinille sijoitetuista valkoisista profiilipeltikentistä, avoräystäistä selvästi erottuvien katonkannattajien sekä luoteispäädyn lasihuoneesta, joka avaa sisätiloista näkymän lammelle.

Uudesta C-rakennuksesta näkyy pihapiirin ulkopuolelle lähinnä luoteispääty, sillä rakennus rajautuu pitkiltä sivuiltaan toisiin rakennuksiin sekä rinteeseen, jota on rakennusvaiheessa leikattu.

6.4.2 Sisätilat

Rakennuksen sisätilat huonejakojen ja pintojen osalta ovat vähäisiä pintaremontteja ja maalauksia lukuun ottamatta rakennusaikaisessa eli 1990-luvun asussaan.

Kokonaisuutena sisätilat vaikuttavat tilavilta. Sisäpintojen värit on kauttaaltaan vaalea. Värejä on käytetty ovissa ja kiinteissä kalusteissa. Yleisiin tiloihin, etenkin yhdyskäytäviin ja luoteispäädyn saliin tulee paljon luonnonvaloa isoista ikkunaryhmistä. Isot ovat myös ikkunat, jotka avautuvat entisiin asuinhuoneisiin. Lounaan puoleisella sivulla sijaitsevista asuinhuoneista on avautunut näkymä oleskelutiloiksi rakennetulle sisäpihalle.

Keskeisen tilaryhmän muodostavat täälläkin huonetiloja kokoavat keskikäytävät sekä aulana toimiva poikkikäytävä, joka yhdistää sisäänkäynnit ja yhdyskäytävän. Osastokäytävät eivät kuitenkaan ole samanlaisia pitkiä ja kapeita kuten vanhemmissa rakennuksissa, vaan käytävien seinälinjojen porrastuksilla on muodostettu avarammat tilat asuinhuoneiden ovien edustalle. Vaikuttavimpia tiloja ovat isot oleskelutilat, toinen valoisuuden, toinen huonekorkeuden puolesta.

Kuva: D:n lammen puoleinen oleskeluhuone keittiötiloineen.

6.4.3 Rakennuskortti

Uusi C-rakennus

Kohde:	Vanhainkodin lisärakennus
Sijainti:	4-23-1
Katuosoite:	Saattotie 1
Valm.vuosi:	1999
Rakennuttaja:	Mikkelin kaupunki
Arkkitehtisuunnittelu:	Kaupunginarkkitehti Pauli Lehti Talonsuunnitteluosasto
Pääurakoitsija:	JL-Rakentajat Oy
RL:	39/99

LÄHTÖKOHTA 1999

SOKKELI:	Betoni
RUNKO:	Teräsbetoni: paikallavalu ja elementti, välipohjat ontelolaattoja

JULKISIVUT:

seinät:	Savitiili (Korian Naava harjattu) puht.muurattuna,	Ennallaan
detaljit:	Pystypeltikentät profiilipeltikentät	Ennallaan
sokkeli:	Valettu betoni, sileä	Ennallaan
vesikate:	Sinkitty pelti, saumattu	Ennallaan
ikkunat:	Puualumiini	Ennallaan
KATTO:	Loiva harjakatto	Ennallaan
IKK.MALLI:	Nelijakoinen, kolmisivu- jakoinen,	Ennallaan
ULKO-OVET:	Alumiini, lasi	Ennallaan
VÄRITYS:		
katto:	Tummanruskea Kirjo 241	Ennallaan
seinät:	Vaaleankeltainen (tiili) valkoinen sauma Kvartsi	Ennallaan
detaljit	Valkoinen	Ennallaan
sokkeli:	Vihreänharmaa Keim 626	Ennallaan

KORJAUSHISTORIA

Rakennukseen on tehty vain kunnossapito- ja pintaremontteja.

Vuonna 2011 rakennukselle haettiin lupaa käyttötarkoituksen muutosta varten. Uutta päiväkotitoimintaa varten tehtiin pintapuolisia kunnostustöitä.

Kuva: C-rakennuksen läntisempi sisäpiha rajautuu B-rakennukseen ja yhdyskäytävään.

Kuva: C-rakennuksen pohjoispuolelle on tehty leikkipuisto.

Kuva: C:n parvekepääty, B:n takafasadia ja A:n siipirakennusta.

Kuva: C:n ja B:n välinen sisäpiha.

Kuva: C-rakennuksen lammenpuoleisessa päädyssä on lasitettu parveke.

6.5 Saunarakennus

Vanhainkodin saunarakennus on säilynyt hahmoltaan ja julkisivumateriaaleiltaan ennallaan, mutta muutoin ulkoasua ovat muuttaneet ovi- ja ikkunamuutokset. Isot uimalan puoleiset oviaukot on avattu käyttötarkoituksen muutoksen yhteydessä. Muilla sivuilla olevat ikkuna-aukot ovat entisessä koossaan, mutta ne on suljettu levyillä ruutujen rikkoontumisen jälkeen. Laudoitetuissa ullakkopäädyissä on säilynyt kiilamaisten ullakkoikkunoiden alkuperäiset vuorilaudat.

Vaalea harjakattoinen kivirakennus on Pankalammen rannalla, avoimessa ympäristössä ja hieman erillään muista rakennuksista. Ennen sen edustalla oli puustoa ja rantaan viettävillä rinteillä vanhainkodin puutarha ja viljelypalstat.

Kuva: Saunarakennuksen päädyissä ja eteläisellä sivulla on edelleen pystysuuntaiset ikkuna-aukot, mutta ikkunamalli ehti muuttua alkuperäisestä ennen aukkojen levyttämistä.

Kuva: Saunarakennus ja muutama vanha yksittäinen puistopuu. Uimalan puoleiselle seinälle on avattu isot oviaukot.

6.5.1 Rakennuskortti

SAUNA

Kohde:	Vanhainkodin sauna
Sijainti:	4-23-1
Katuosoite:	Saattotie 1
Valm.vuosi:	1910
Rakennuttaja:	Mikkelin kaupunki
Arkkitehtisuunnittelu:	Ei tiedossa
Pääurakoitsija:	Ei tiedossa
RL:	Ei ole

LÄHTÖKOHTA 1910

SOKKELI:	Kivi
RUNKO:	Punatiili
JULKISIVUT:	
seinät:	Rappaus ja pystylomalauta
detaljit:	Ullakkoikkunoiden vuorilaudat
sokkeli:	Lohkokivi
vesikate:	Huopa
KATTO:	Harjakatto
IKK.MALLI:	T-ikkunat, 6-ruutuiset kiilamainen ullakkoikkuna
ULKO-OVET:	[ei tietoa]
VÄRITYS:	
katto:	[pelti]
seinät:	Vaaleat
detaljit:	[~punainen]
sokkeli:	[kivipinta]

TILANNE 2012

Ennallaan
Ennallaan
Ennallaan
Ennallaan
Ennallaan
Pelti
Ennallaan
rikkoutuneet, levyt
Kehys ennallaan
Pystypaneeli
Harmaa
Valkoinen (rappaus)
T.keltainen (laudoitus)
Valkoinen
Ennallaan

KORJAUSHISTORIA

Luetteloon ei ole kirjattu vuosikorjausten yhteydessä tai muulloin tehtyjä vähäisempiä materiaali-, väri- ja huonetilamuutoksia.

1957

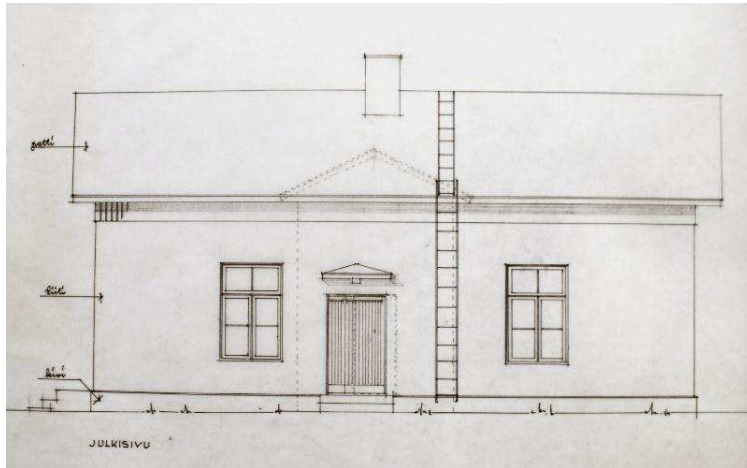
Huonetilamuutoksia, uudet ovet ja ikkunat (kuusiruutuiset T-ikkunat) Sisätilamuutoksia väliseinin, uusi uunipaikka. Korkea harjakattoinen umpikuisti puretaan rakennuksen etufasadista, tilalle pieni lippa ja pystypaneeliovi.

Suunnittelu: kaup.arkkitehti Martti Riihelä
27.8.1957, 5.10.1957

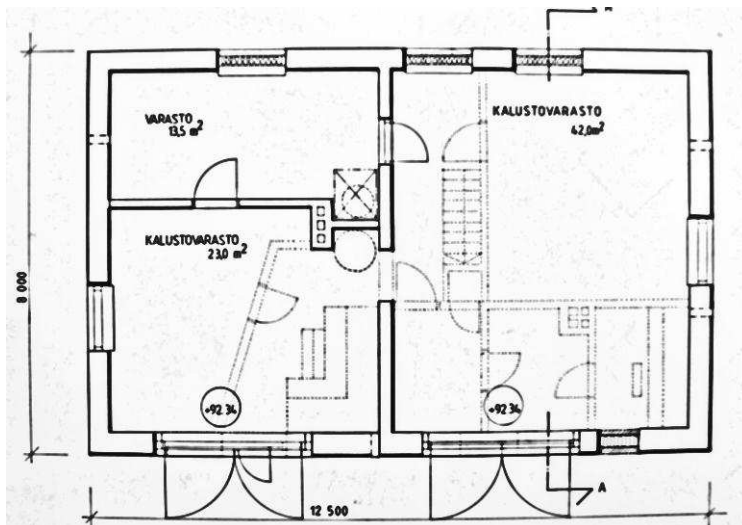
1984

Käyttötarkoitusmuutos; vanhainkodin saunan muutos liikuntatoimen kalustovarastoksi. Avataan kahdet isot hallinovat. Toiselta pitkältä sivulta pienennetään kahta ikkunaa laudoituksella. Entinen rappauspinta ja peltikate säilytetään.

Suunnittelu: Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, Pauli Lehti
15.5.1984

Kuva (ylh.): Saunan muutospiirustus vuodelta 1957 / Kaup.arkkitehti Martti Riihelä. Kuva kertoo rakennuksen ulkoasun muutosten jälkeen. Katkoviivalla on merkitty puretti kuisti ja entinen ulko-oven aukko. Rakennuksen vesikatto on peltiä, seinä punasavitiiltä ja perustus kiveä.

Kuva: Saunan muutospiirustus vuodelta 1984 / Kaup.arkkitehti Pauli Lehti. Saunan käyttömuutosremontin yhteydessä purettiin 1950-luvun remontissa tehdyt väliseinät. Jäljellä jätettiin alkuperäiset tiiliseinät.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellisissä luvuissa on selvitetty vanhainkodin alueen ja rakennusten historiallisia ja ympäristöllisiä ominaispiirteitä. Tietojen pohjalta on seuraavaksi määritelty alueen ja rakennusten kulttuurihistoriallisia ja ympäristöllisiä arvoja tulevan maankäytön ja rakentamisen suunnittelun, vaikutusten arvioinnin ja vuoropuhelun pohjaksi.

ARVIOINTI

Historiallisena kohteena

Pankalammen vanhimmat puurakennukset omaavat historiallisia arvoja edustaessaan 1890-luvun vaivaistalorakentamista. Ne lukeutuvat Mikkelin kaupungin sosiaalihuollon vanhimpaan rakennusperintöön. Ne ovat myös Etelä-Savoon vanhimmat³⁴ säilyneet vaivaistalojen mallipiirustusten pohjalta rakennetut vanhainkotirakennukset.

Maamme huoltotoimen historiassa merkittävä taitekohta oli 1880-luvun lopulla alkanut vaivaistalorakentaminen, joka oli pitkälti valtion taholta ohjattua ja valtion lainoittamaa kuntien rakennustoimintaa. Vaivaistaloasian myötä köyhäinhoito alettiin nähdä valtiollisena tehtävänä, jonka hoitaminen oli uskottu kunnille. Eniten vaivaistaloja rakennettiin 1890-luvun alussa ja vuoden 1903 jälkeen.

Etelä-Savon kunnissa vaivaistalojen rakentaminen keskittyy 1900-luvun alkupuolelle. Maakunnan ja yleisemmin sosiaalihuollon historian merkikokoiteena voidaan pitää Mikkelin pitäjän Suosaaren vanhainkotiä. Suosaareen perustettiin 1867 maan ensimmäinen, pääasiassa työkykyisille henkilöille perustettu vakinainen kunnallinen huoltolaitos, josta vuonna 1868 tuli myös vaivaistalo. Suosaaressa kokeiltu laitosmalli eli maatilaivaivaistalo oli käytössä kunnallisissa vaivais- eli myöhemmin kunnalliskodeissa aina 1800-luvun lopulta viime sotiin asti.

Pankarannan vanhainkodin kaksi vanhinta puurakennusta rakennettiin vuosina 1893. Ne ovat käytettävissä olleiden lähdeaineistojen perusteella maakunnan vanhimmat säilyneet vaivaistaloiksi mallipiirustusten pohjalta rakennetut rakennukset. Muita 1890-luvulta säilyneitä entisiä vaivaistaloja on Suosaaren vanhainkodin pihapiirissä sekä Pieksämäellä nuorisotalona. Muut Etelä-Savossa säilyneet vaivaistalorakennukset ovat 1900-luvun alkupuolelta.

Rakennushistoriallisena ja –taiteellisena kohteena

Pankarannan vanhainkodin aluetta ei ole toteutettu arkkitehtonisen kokonaissuunnitelman mukaan. Laitosta on rakennettu eri vuosikymmenten aikana. Keskeiset rakennustyöt ajoittuvat 1890-, 1920-, 70- ja 90-luvuille. Erilliset rakennukset on liitetty sisätiloiltaan yhteen käytävärakennuksiin, jotka rakennettiin osana 1970-luvulla toteutettua lisärakentamista.

Alueen rakentamisen vaihteellisuus tulee selvästi esille rakennuskompleksissa. Rakennusten massoittelu, muoto, julkisivumateriaalit ja julkisivujen sommittelu edustavat kutakin rakennusvuosikymmentä. Rakennetun ympäristön historiallista kerroksellisuutta on heikentänyt ”modernisoivalla tavalla” toteutettu vanhojen puurakennusten peruskorjaus, jossa rakennuksista hävitettiin niiden alkuperäisiä 1890-luvun puurakentamisen piirteitä. Samalla heikentyivät puurakennusten rakennushistorialliset arvot, kun sekä ulko- ja sisätilojen autenttisuus väheni korjauksissa, joissa vanhat tyylipiirteet korvattiin moderneilla ratkaisuilla; voidaan tosin todeta, että kokonaisvaltainen kaikkia kolmea, myös nyt jo purettua C-rakennusta, koskeva muodonmuutos piti puurakennusryhmän tyyllisesti yhtenäisenä.

Kokonaishahmoltaan vanhimmat puurakennukset eli päärakennus ja sairausosasto edustavat edelleen tunnistettavasti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun puurakentamiselle tyypillistä pitkänomaista, harjakattoista ja korkealle kivijalalle perustetun puutalon perustyyppiä. Rakennusten julkisivuissa ja tilaratkaisuissa oli alun perin yhtäläisyyksiä vaivashoidon ylitarkastaja G.A. Helsingiuksen laatimien vaivaistalojen mallipiirustusten kanssa. Tosin Mikkelin vaivaistalorakennukset tehtiin kuitenkin pohjamuodoltaan ja julkisivuiltaan yksinkertaisempina, ilman vinkkeleitä ja keskipäätyjä. Huonetilaratkaisuissa nojaututtiin selkeämmin annettuihin malleihin. Lopulliset piirustukset laati silloinen Mikkelin läänin lääninarkkitehti W. A. Tötterström.

Suuria muutoksia ulko- ja sisätiloiltaan kokeneista puurakennuksista päärakennus on säilynyt paremmin kokonaisuutena ja on näistä kahdesta puutalosta edustavampi esimerkki mallipiirustuksien ohjatusta rakentamisesta.

Rakennuskompleksin arkkitehtonisesti kiinnostava osa on 1970-luvulla valmistunut, alkuperäisessä asussaan säilynyt vanhainkotirakennus,

jonka arkkitehtisuunnittelusta vastasi Arkkitehtuuritoimisto Eero Jokilehto & kni. Tasakattoinen 1970-luvun rakennus on ajalleen tyypillistä suoraviivaista ja matalaa arkkitehtuuria, mutta julkisivumateriaaleilla ja värityksellä on luotu vahva vertikaalinen struktuuri, joka lomittuu hyvin kirkonmäen männikkömetsään. Tiukan tilaohjelman puitteissa on rakennukselle haettu muoto, jossa asuntotilat on sijoitettu ahtaan rakennuspaikan rauhallisemmalle puolelle ja oman sisäpihan ympärille. Muutoin rinnetontin mahdollisuuksia ei ole mainittavasti huomioitu yksikerroksisena toteutetussa rakennuksessa, ehkä tilojen käyttötarkoituksen vuoksi.

Kaupunkihistoriallisena ja -kuvallisena kohteena

Vanhainkotirakennusten kaupunkikuvallinen arvo perustuu ennen kaikkea niiden rooliin osana Mikkelin kaupunkirakentamisen historiaa. Nykyistä Saattotietä ympäröivä alue on koko 1900-luvun ollut julkisten palveluiden aluetta, jossa vanhainkodin rakennukset ovat Harjun kappelin ohella alueen historiallisia tunnuskohteita.

Tarkastelualueen kaupunkikuvassa historiallisesti arvokkaimmat ympäristötekijät ovat kuitenkin vanhat Suuren Savontien ja Kangaslammentien linjaukset, Mikkelin pitäjän vanha kirkko ja hautausmaa sekä maisemallisesti myös Pankalammen ympäristön viheralueet ml. kirkonmäen männikkörinteet. Mikkelin kaupunkikeskustan omaleimaisia yksityiskohtia ovat pienvesistöt, monet lammet, joet ja purot. Pankalampi oli aina 1980-luvulle asti lähes luonnontilainen alue ydinkeskustan reunalla. Mikaelin rakentaminen lammen pohjoispäähän toi pienvesistömaisemaan rakennettuja puistoalueita ja lisäsi alueen virkistyskäyttöä.

Vaikka Pankarannan rakennuksilla on lammen ranta-alueiden lisääntyneen käytön myötä tullutta uutta maisemallista ja kaupunkikuvallista näkyvyyttä, on tontin maankäytössä ja rakentamisessa otettava huomioon ennen kaikkea sen sijainti valtakunnallisesti merkittävän Maaseurakunnan kirkonmäen reunalla, suoja-alueeksi luonnehdittavalla alueella.

Entisellä vanhainkodin päärakennuksella (A) on kaupunkikuvallisesti tärkein paikka rantaan jääneen viheralueen yläpuolella, jossa se muodostaa vesistön suuntaan kirkonmäen rakennettua maisemareunaa. Ennen 1970-luvun lisärakentamista ja pysäköintialueita oli vanhainkodin piha- ja puutarha-alueilla enemmän myönteisiä maisemavaikutuksia kuin

tänä päivänä. 1970- ja 1990-luvuilla täytettiin rinteenpuoleista piha-aluetta rakentamisella ja tehtiin uudisrakennuksille tilaa rinnettä leikkaamalla, myös rannan puolelta on puistomainen kasvillisuus vähentynyt.

Suosituksukset suunnittelulle

Pankarannan kiinteistön sijainnin vuoksi on tontin suunnittelutyöhön hyvä sisällyttää arviointi vaikutuksista, joita uudisrakentamisella ja muilla toimenpiteillä voi olla valtakunnallisesti arvokkaan Mikkelin maaseurakunnan kirkon kaupunkikuva-arvoihin.

Alueen rakennetun ympäristön piirteissä näkyy kunnallinen sosiaalihuollon rakentaminen sekä varhaisen keskusjohtoisen mallipiirustussuunnittelun vaikutus. Näiden piirteiden vaalimisen kannalta on toivottavaa, että tontin vanhimpien 1890-luvun rakennusten, etenkin vanhan päärakennuksen, säilyminen otetaan yhdeksi varteen ottavaksi lähtökohdaksi alueen maankäyttöä ja rakentamista suunniteltaessa. Koska rakennukset nykyisiltä julkisivuiltaan edustavat 1960-luvun henkeä ja huonetiloiltaan ovat kokeneet paljon muutoksia, on perusteltua tutkia rakennussuojelun sijaan muita kaavallisia keinoja ohjata korjausrakentamista ja uudiskäyttöä. Rakennusten nykyinen eheänä säilynyt moderni tyyli on herkkä muutoksille, mikä on lähtökohtaisesti tärkeää ottaa huomioon.

1970-luvulla rakennettu vanhainkotirakennus on hyvä esimerkki aikakaudelle luonteenomaisesta rakentamisesta. Rakennus ei kuitenkaan arkkitehtonisesti ole niin ainutlaatuinen tai tilaohjelmaltaan poikkeuksellinen, että se edellyttäisi suojelua. Rakennuksella ei ole merkittävää myönteistä vaikutusta alueen kaupunkikuvaan. 1990-luvulla dementiaosastoksi rakennettu lisärakennus edustaa uutta vaihetta vanhainkotitoiminnassa. Koska vanhainkodin rakennuskompleksissa ei ole kyse yhtenäisestä arkkitehtuurisommitelmasta, on vielä uudeksi rakennukseksi määriteltävän rakennuksen arvoja arvioita muilla kuin kulttuurihistoriallisilla perusteilla.

Rakennettujen alueiden ympäristöllisen ja kulttuurisen monipuolisuuden säilyminen tarvitsee tunnusmerkkejä, vaikkapa vain fragmentteina, jotka antavat paikalle ajallista syvyyttä ja vihjeen menneestä. Sellaisia soisi säilyvän Pankalammenkin rannalla lähes 120 vuotta toimineesta hoivalaitoksesta.

8 LÄHTEET

ARKISTOT

Etelä-Savon maakunta-arkisto (MMA)

Maistraatin arkiston kartat: Asemakartta 1931

Suur-Savon museo (SSM)

Mikkelin museoiden valokuvakokoelma: ilmakuvat.

Mikkelin kaupungin arkisto

Kaupungin valtuuston pöytäkirjat (1890-1939)

Kunnalliskertomukset 1910-1940

(ed. sis. vuodesta 1910 Köyhäinhuoltolautakunnan vuosikertomukset)

Vanhainkodin rakennuspiirustuksia 1892-94, 1923-25, 1927, 1933, 1916-25

Ahvenaisen kokoelma: Viljakainen, T. Mikkelin kaupungin kunnalliskodin 50-vuotis historiikki. Moniste 1943

Vanhainkodin rakennustoimikunta 1974-77, 1977-79

Mikkelin kaupungin tekninen keskus (maistraatti, rakennusvalvonta, kaupunkisuunnittelu, mittaus)

Rakennusluvut ja työselitykset

Asemakaavat

Mikkelin kaupungin Tilakeskuksen arkisto

Vanhainkodin piirustukset 1893-1927, 1933, 1960, 1963-64, 1975, 1994, 1999

Vanhainkodin asemapiirros 1960, 1975, 1978, 1964, 1999

Työselitys 1977, 1999

Suosaaren vanhainkodin asemapiirros 1923, 1939

Suosaaren vanhainkodin rakennuspiirustukset 1890, 1911

Kansallisarkisto

Pitäjänskartta, 1847

Kansalliskirjasto / Digitoidut aineistot / Vanhat sanomalehdet

Mikkelin Sanomat 1890-1910

Mikkeli 1892

KIRJALLISET LÄHTEET

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö II. 66/1992. Ympäristöministeriö.

Autio, Antti, 2006. Prosessiajattelu ja sairaala-arkkitehtuuri. - Pitkän tähtäimen esisuunnittelu ja toiminnalliset prosessit sairaaloiden arkkitehtisuunnittelun lähtökohtina. Diplomityö. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto. Espoo.

Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit. Matriikkelit vuosilta 1965 ja 1973.

Forsius, Arno, 2004. Suomen terveydenhuollon murros 1880-luvulla. Kirjoitus perustuu pääasiallisesti Suomen Lääkärilehdessä vuonna 1989 julkaistuihin kirjoituksiin. <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/terv1880.html> (15.7.2009)

<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/kunnluot.htm>

<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/psyklaa1.html>

Jaatinen, Martti, I, 1997. Eero Jokilehto. Arkkitehti ja taiteilija. Mikkelin kaupunginkirjasto – Maakuntakirjasto Julkaisuja 22.

Kuujo, Erkki, 1971. Entisajan Mikkeli - Mikkelin kaupungin vaihteita 1838-1917. Mikkelin kaupungin historia I.

Kuujo, Erkki - Väänänen, Kyösti - Lakio, Matti – Hassinen, Esa, 1988. Muuttuvaa Mikkeliä. Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986.

Leskinen, Heidi, 2007. Kaikki potilaan parhaaksi. Moisio sairaala 1927-2007.

Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. 66/1992. Ympäristöministeriö.

Mikkelin kaupunki 1938. Historiallinen pienoismalli. Toim. Mikkelin kaupungin museot. 1987.

Mikkelin lääni 150 vuotta. Juhlajulkaisu läänin täyttäessä 150 vuotta. Itä-Suomen Instituutti A:7. 1981.

Mikkelin seudun maahanmuutto-ohjelma. Mikkelin seudun kunnat, TE-keskus, Oppilaitokset, työ- ja elinkeinotoimisto, Miset Oy, EK, SAK, Yrittäjät. Toim. Vesa Horttanainen, Mikkelin Työvoimatoimisto?

Normalritningar till fattiggårdsbyggnader. Helsingfors 1891 (Gustaf Fredrik Helsingius)

Pakarinen, Olavi ja Miettinen, Marita, 1994. Suuri Savontie, vanhan valtatie tarina. Tielaitos.

Pulma, Panu. G.A. Helsingius ja valtiokontrollin alku. Sosiaaliturva 18/2002.
http://www.sosiaalitieto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/35678/file/Pulma18_2002.pdf

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt (1993). Museovirasto. Ympäristöministeriö. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Seppänen, Päivimaria, 2006. Hyvää oloa vanhainkotiin arjen pienillä kulttuuriteoilla. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Kulttuuripolitiikka, Jyväskylän yliopisto.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11557/URN_NBN_fi_jyu-200626.pdf?sequence=1

Suomen korkeakouluinsinöörit ja arkkitehdit, 1956. Matrikkeli.

Suomen vaivaistalojen matrikkeli; toim. G. A. Helsingius. Helsinki 1897 (2. p. 1908)

Vihola, Teppo (toim.), 1992. Mikkelin maalaiskunnan kirja. JYY:n kotiseutusarja N:o 30.

Wirilander, Hannele, 1982. Mikkelin pitäjän historia vuoteen 1865.

Vaivaishoidosta köyhäinhoitoon
http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/sosiaaliturva/vaivaishoidosta_koyhainhoitoon

REKISTERIT

Muinaisjäännösrekisteri. Museovirasto. Rekisteriportaali 9.2.2012, http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

OIVA Ympäristö- ja paikkatietopalvelu / Hertta / <http://www.wp2.ymparisto.fi/scripts/oiva.asp>

Etelä-Savon maakuntaliiton inventointitietokanta
Kulttuuriympäristö.fi –sovellus (2.3.2012)

Suullista tietoa

Hartikainen, Arja, kaavoitusarkkitehti, Mikkelin kaupunki
Korhola, Uolevi, ent. vanhainkodin talonmies
Lehti, Pauli, ent. Mikkelin kaupunginarkkitehti
Mäkinen, Armi, suunnitteluavustaja, Mikkelin kaupunki
Ollikainen, Pirjo, Suonsaaren vanhainkodin osastonhoitaja
Pöyry, Pekka, Mikkelin kaupungin Tilakeskus
Tarssanen, Mirja, ent. vanhainkodin johtajatar
Väänänen, Riitta, kiinteistöjohtaja, Mikkelin kaupunki

LIITTEET

- 1 Pohjakuva: A-D vuonna 2012 ja rakennusvuosikymmenet
A vertailu 1893-2012
B vertailu 1893-2012
C 1892-1933
C-D vuonna 2012 ja alkuperäinen tilaryhmittely
- 2 Yleiskuvia
- 3 Tiivistelmä vanhainkodin rakennusvaiheista

Viitteet:

- ¹ Suomen vaivaistalojen matrikkeli, 1908
- ² Talon tarinat – Rakennushistorian selvitysoas. Museovirasto 2010
- ³ Tilakeskuksen arkisto, Suonsaaren vanhainkodin lisärakennuksen rakennuspiirustus, 1911, A. Tavast
- ⁴ Kuujo, 1989, 363-364
- ⁵ Kuujo, 1989, 364
- ⁶ K.valt. ptk 18.11.1892 liite
- ⁷ K.valt. ptk 18.11.1892
- ⁸ Kuujo, 1989, 364, Kunn.kert. 1925
- ⁹ Kuujo ym, 1988, 148
- ¹⁰ K.valt. ptk 30.6.1905; Alkuperäisiä laajennuspiirustuksia ei arkistoista löytynyt, mutta kuvaus lisätiloista vastaa sairasosaston tiloja 1920-luvun tilannetta kuvaavissa rakennuspiirustuksissa; toisin kuin monissa lähteissä todetaan, ei rakennusta laajennettu vuonna 1927 päädyistä vaan vain ylöspäin sisustamalla ullakolle huoneita.
- ¹¹ Kunn.kert. 1927; K. valt. ptk 22.10.1925
- ¹² Piirustukset vahvistettu vasta 1927 sosiaaliministeriössä
- ¹³ Pessa erosi virasta samana vuonna; Kunn.kert. 1926
- ¹⁴ Kuujo ym, 1988, 444
- ¹⁵ Kuujo ym, 1988, 444
- ¹⁶ Kuujo ym, 1988, 444
- ¹⁷ K.hall. ptk 8.9.1971
- ¹⁸ Sos.ltk ptk 30.9.71
- ¹⁹ Vanhainkodin laajennussuunnittelutoimikunnan ptk 25.10.1971
- ²⁰ Laajennussuunnittelutoimikunnan ptk 31.10.1974
- ²¹ Rakennuslupa 1964
- ²² Mikkeli 4.11.1893
- ²³ Mikkeli 4.11.1893
- ²⁴ Näihin aikoihin ei henkilökuntaa kuultu rakennussuunnittelussa ja tilat eivät aina olleetkaan käytännöllisiä, esimerkkinä ehkä säästösyistä pois jätetyt WC-tilojen lattiakaivot (Korhola, Uolevi).
- ²⁵ Kunn.kert. 1910; Saunan rakennuspiirustuksissa ei ollut signeerausta eikä päiväystä.
- ²⁶ Mirja Tarssanen
- ²⁷ Uolevi Korhola, Mirja Tarssanen.

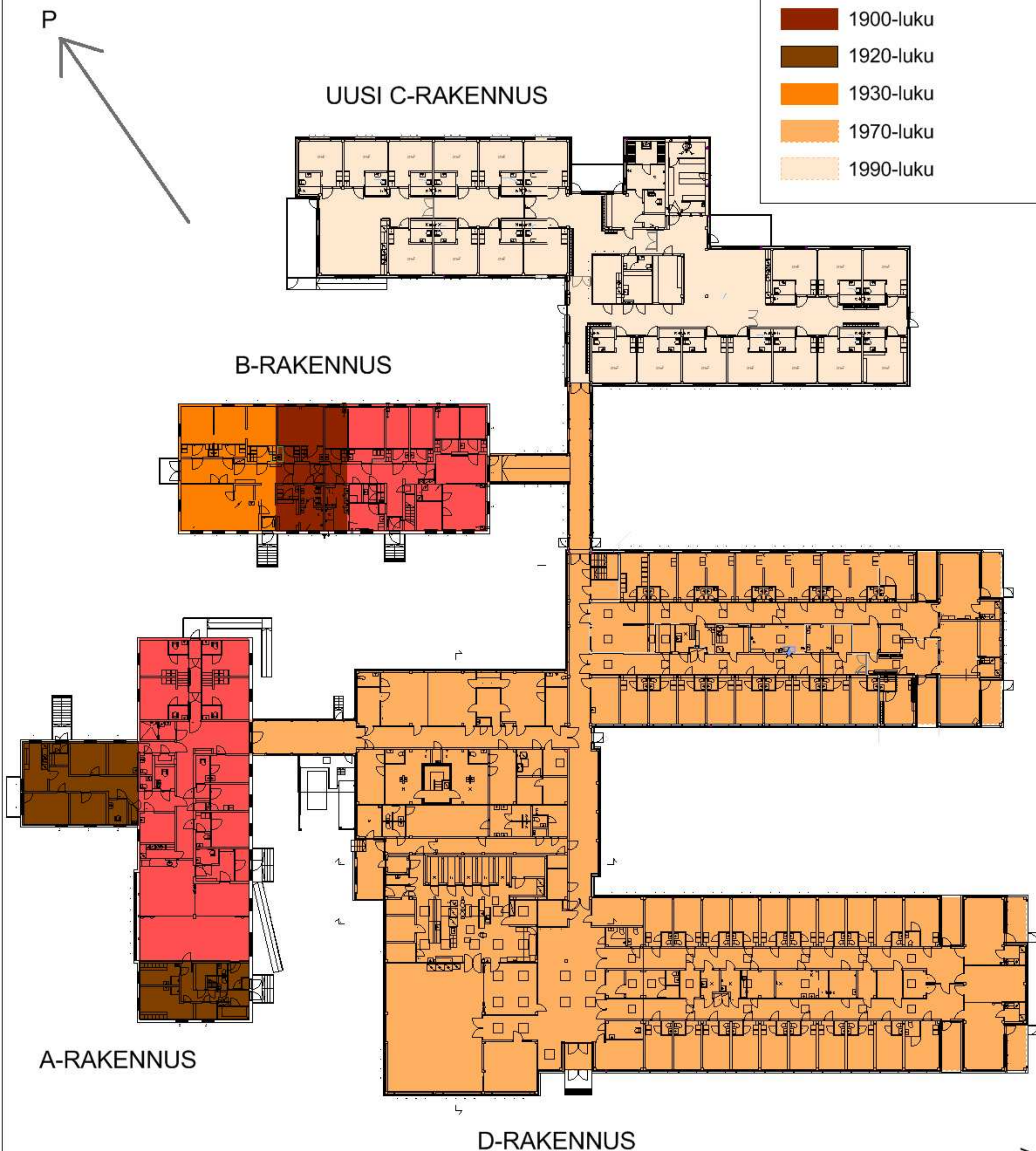
-
- ²⁸ Tötterströmin leikkauskuvissa on kattokaltevuus enemmänkin 1:3, kuin nykyinen n. 1:4 ja seinän korkeudessa, mutta lähteistä ei löytynyt mainintaa kattomuutoksista eikä rakennuksen korottamisesta. Tosin vuodelta 1917 on maininta vesikatteen uusimisesta tulipalon vaurioittaman vanhan katteen tilalle. Ullakolla on edelleen näkyvissä tulen mustuttamia kattorakenteita (Uolevi Korhola). Ullakkohuoneet sisustettiin 1940-luvulla.
 - ²⁹ Ks. viite 26
 - ³⁰ Kunn.kert. 1917
 - ³¹ K.valt.ptk 30.6.1905
 - ³² Kunn.kert. 1913
 - ³³ Kunn.kert. 1927
 - ³⁴ Arvio pohjautuu luvussa 2.3 kuvattuihin lähtöaineistoihin ja Suonsaaren rakennuksista koottuihin tietoihin.

POHJAKUVAT: A-D

Tilanne 2012

RAKENNUSVUOSIKYMMENET

- 1890-luku
- 1900-luku
- 1920-luku
- 1930-luku
- 1970-luku
- 1990-luku

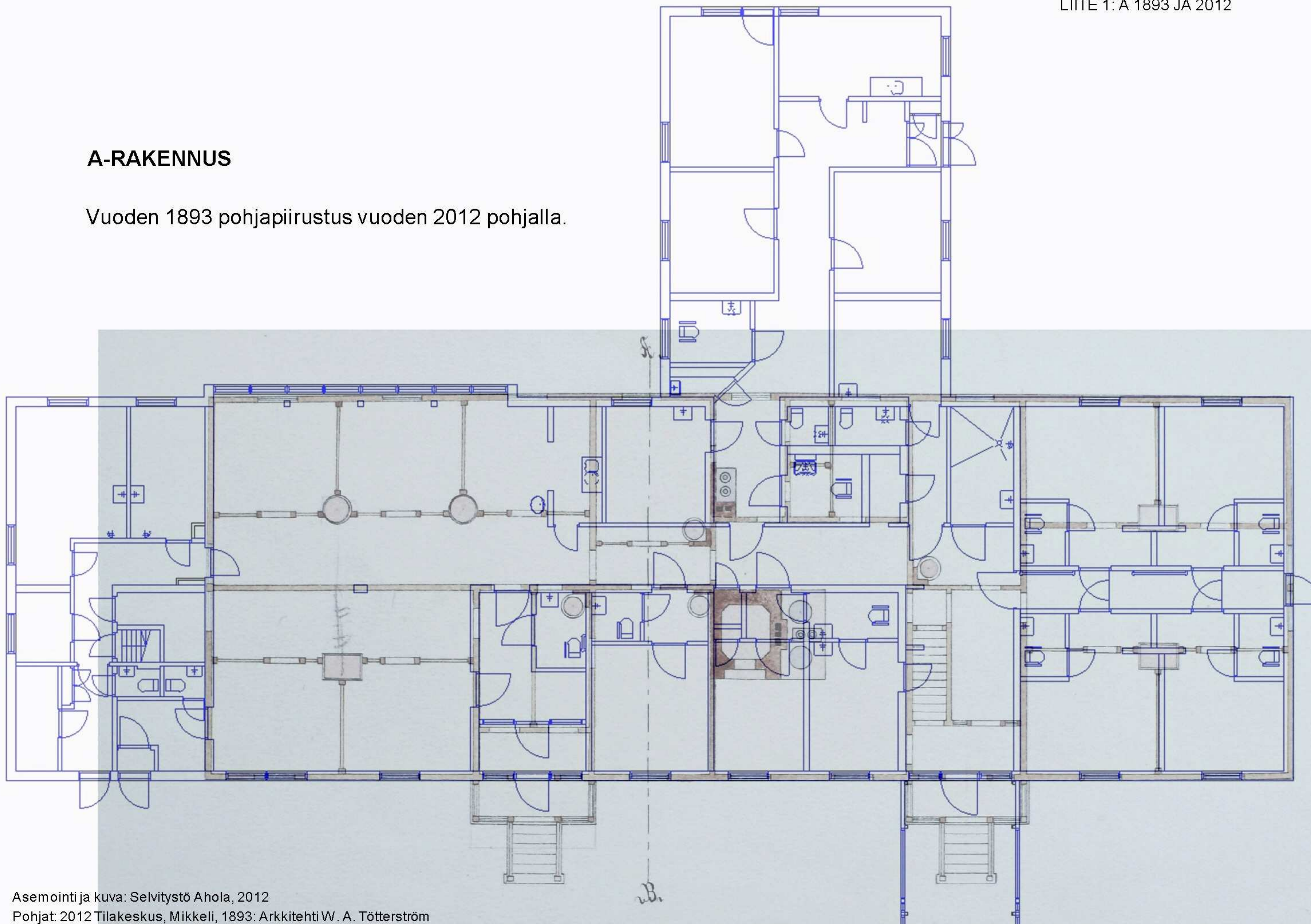
LITE 1: POHJAKUVAT
A-D

Kuva (vär): Selvitystyö Ahola, 2012

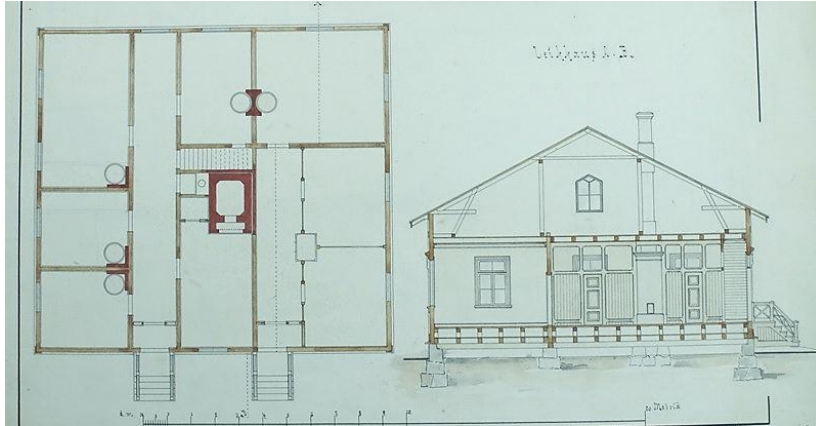
Pohja: Tilakeskus, Mikkeli

A-RAKENNUS

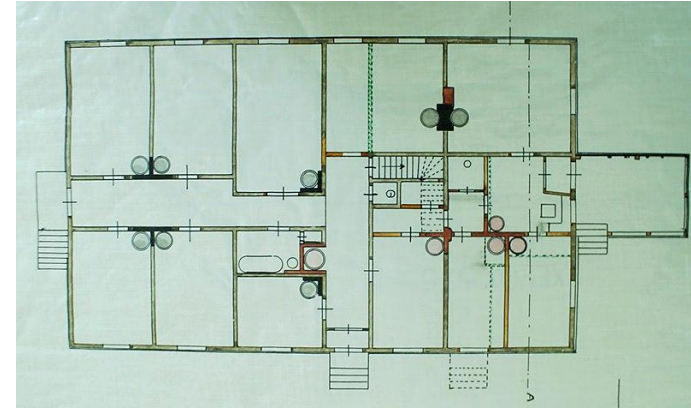
Vuoden 1893 pohjapiirustus vuoden 2012 pohjalla.

LIITE 1: B:n POHJAKAAVAT 1892, 1927, 1933

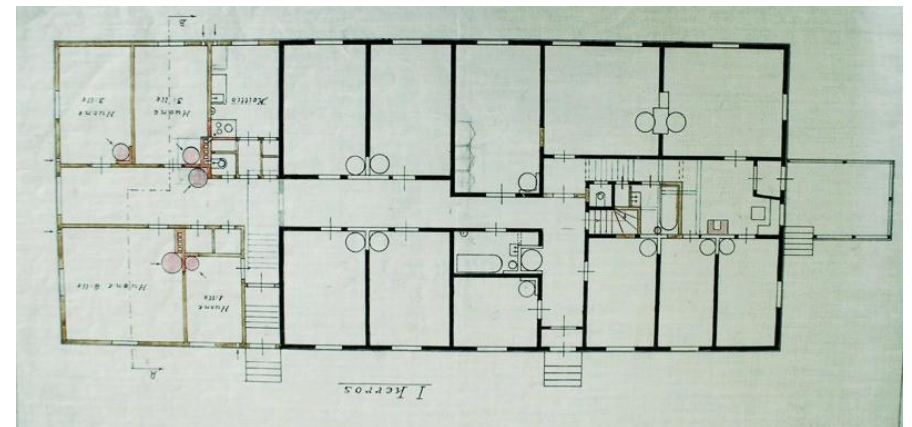

Kuva: Ote B:n rakennuspiirustuksesta, W. A. Tötterström, 1892.

Kuva: Ote B:n muutoskorjauspiirustuksesta (muutokset oranssilla ja vihreällä): yläkertaan huoneet ja portaikko, huonetilamuutoksia 1. kerrokseen ja päätykuisti, Heikki Kuokkanen, 1927.

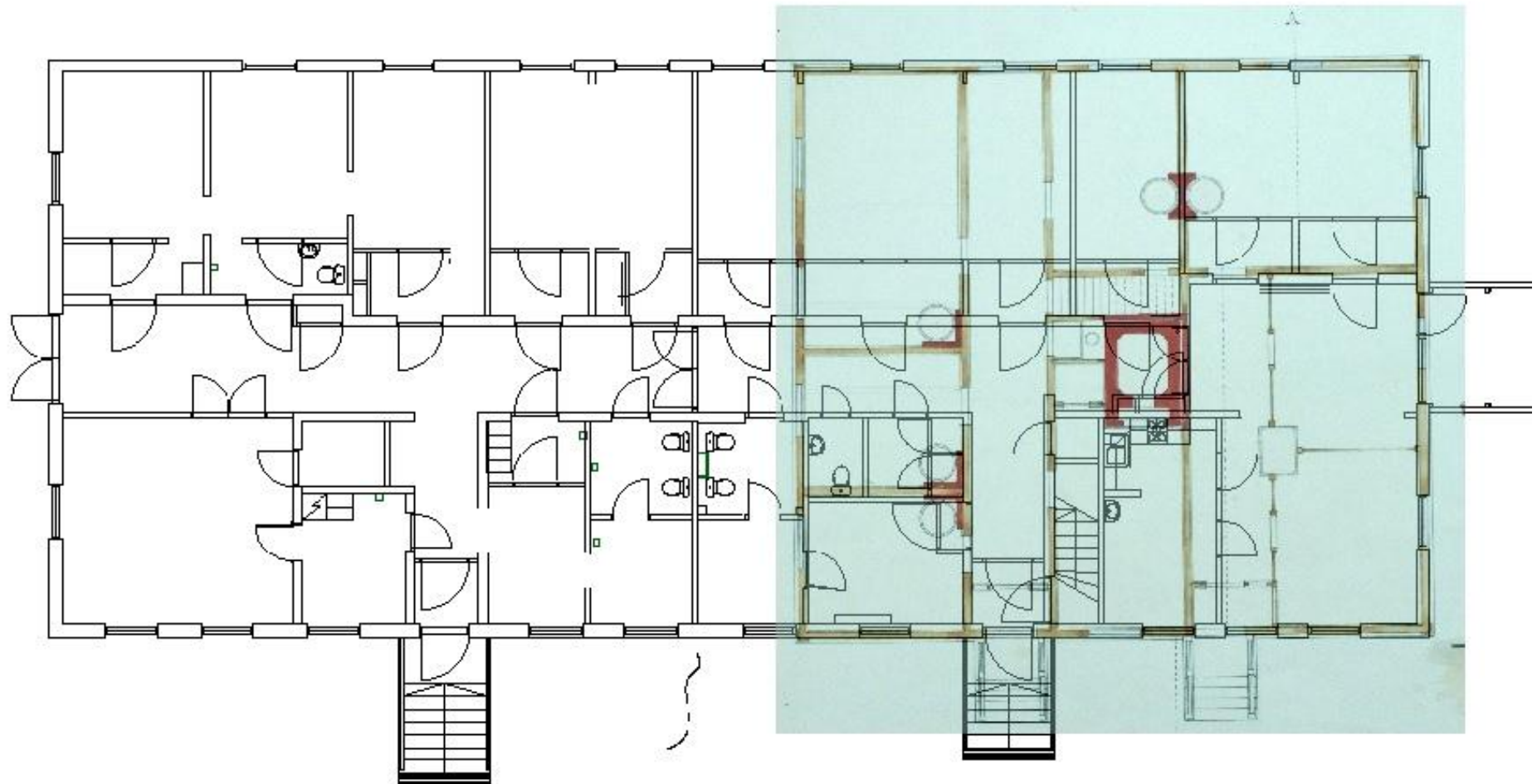
Vuoden 1905-06 neljä huonetta ja käytävän sisältäneestä laajennuksesta ei löytynyt piirustuksia.

Kuva: Ote B:n laajennuspiirustuksesta, Erkki Tammisto, 1933

Alkuperäiset piirustukset ovat Mikkelin kaupungin arkistossa.

B-RAKENNUS Vuoden 1892 pohjapiirustus vuoden 2012 pohjalla

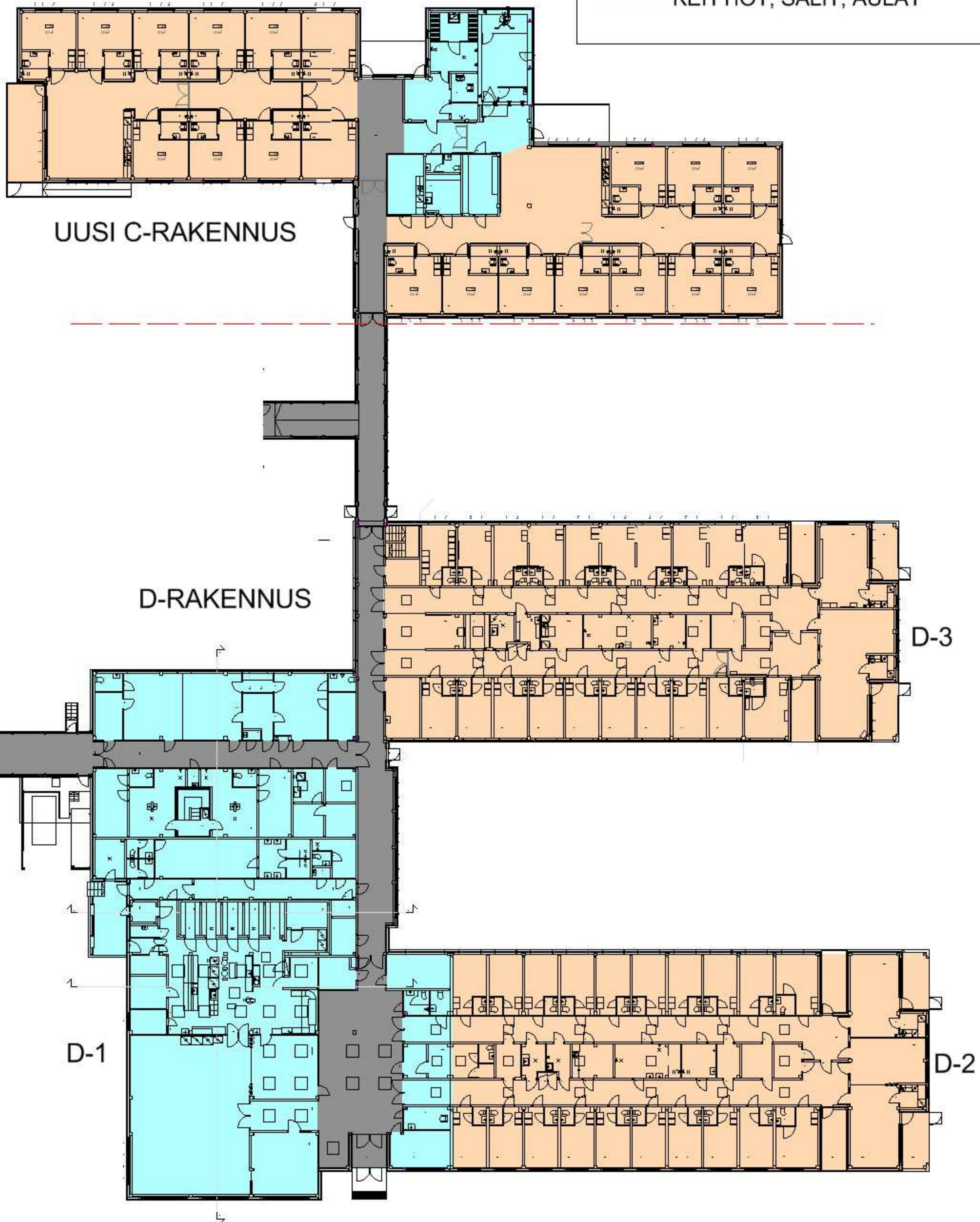
Asemointi ja kuva: Selvitystyö Ahola, 2012

Pohjat: 2012 Tilakeskus, Mikkeli 1892 Arkkitehti W. A. Tötterström

POHJAKUVAT C JA D

Tilanne 2012
(ei muutoksia huonetilajaossa)

- PÄÄKÄYTÄVÄT
- ASUNNOT SANITEETTI- JA PÄIVÄHUONETILOINEEN
- TOIMISTO- JA HUOLTOTILAT, KEITTIÖT, SALIT, AULAT

LITE 1: POHJAKUVAT C JA D

Kuva: A-rakennus kuvattuna Saattotieltä.

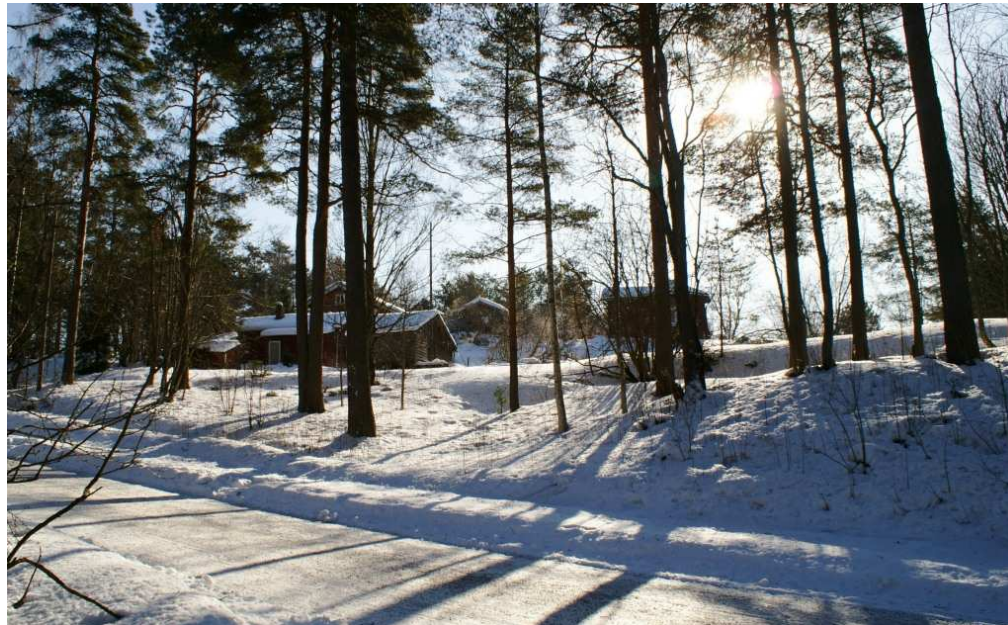

Kuva: A ja D kuvattuna Saattotieltä.

LIITE 2: YLEISKUVIA b

Kuva: A:n katto, D ja uusi C kuv. kaakosta.

Kuva: Vanhainkodin yläpuolinen rinne.

1893	Kaupungin vaivaistalo perustetaan; päärakennus A ja sairasosasto B otetaan käyttöön
1894	Mielisairasosasto I. rakennus C otetaan käyttöön.
1910	Uusi saunarakennus tiilestä.
n. 1905	B-rakennuksen laajennus.
1927	A-rakennuksen laajennus.
1933	C-rakennuksen laajennus.
1934	B-rakennuksen laajennus.
1978	Uusi vanhainkotirakennus D otetaan käyttöön. Sen tieltä puretaan loput talousrakennuksista.
1999-2000	Dementiaosasto eli Uusi C-rakennus otetaan käyttöön. Sen tieltä puretaan vanha C eli entinen mielisairasosasto.
2010	Vanhainkotitoiminta päättyy.